Örebro universitet
Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete
Juristprogrammet
Examensarbete 30 högskolepoäng
Processrätt
VT 2011

Kompetenta och opartiska domare i Sverige
behovet av etiska regler.

Författare: Louise Hammarbäck
Handledare: Kerstin Nordlöf

Förord

Med detta examensarbete avslutar jag fasen av studier vid Örebro universitet. Min motivation och mitt inre driv är nu balanserat med adekvat kunskap. En lång resa ska nu avslutas och en annan resa snart påbörjas.

”*Vårt främsta hopp är helt enkelt människors längtan efter fred, deras avsky för kriget, deras förnuft*.”

Olof Palme 1984

Tack pappa.

Uppsala, maj 2011

Louise Hammarbäck

Sammanfattning

Etik beskrivs vara en teoretisk reflektion över värderingar och dess grunder. Etik kan även beskrivas som moralens teori. Framställningen behandlar svensk domaretik och syftar till att belysa vilka svenska etiska föreskrifter som finns att tillgå för domare och följaktligen undersöka om de är tillräckliga. Vidare syftar framställningen till att undersöka om det finns ett samlat etiskt dokument i Norge och om det finns internationella etiska föreskrifter. För att fastställa gällande rätt har författaren använt rättsdogmatisk metod.

De svenska etiska föreskrifterna som finns att tillgå för domare är: Olaus Petris domarregler, domareden, bestämmelser i RF, RB, BrB och LOA. Författaren konstaterar dock att föreskrifterna är spridda i olika bestämmelser och en del av dem är ålderdomligt skrivna. Författaren syftar främst på Olaus Petris domarregler som har funnits sedan 1500-talet. Därtill har domarreglerna även ett religiöst inslag. Författaren har konstaterat att en modernisering av föreskrifterna kan resultera i åtskilliga fördelar för domare, övriga jurister och framförallt svenska medborgare.

Norges etiska dokument, *Etiske prinsipper for dommeratferd*, har till syfte att främja domarnas uppträdande så att tillit till domstolarna och domarnas domar skapas. Vidare finns ett flertal internationella etiska dokument, rekommendationer och riktlinjer. De föreskrifter som behandlats i framställningen är olika till sitt innehåll och de ställer även skilda krav på domaren. Författaren konstaterar att internationella etiska föreskrifter som The Bangalore Principles och Resolution on Judicial Ethics ställer särskilt höga etiska krav på domare.

I common-law länderna USA och Kanada har etiska föreskrifter för domare funnits en längre tid. De etiska föreskrifterna i USA har bearbetats och uppdaterats sedan 1970-talet. Författaren har konstaterat att ett svenskt uppdaterat etiskt regelverk kan inspireras av common-law ländernas modernitet och erfarenhet.

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
BrB	Brottsbalken (1962:700)
CCBE	The Council of Bars and Law Societies of Europe
DV	Domstolsverket
EU	Europeiska Unionen
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
HF	Högsta förvaltningsdomstolen
JK	Justitiekansler
JO	Justitieombudsmannen
LOA	Lagen om offentlig anställning (1994:260)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SvJT	Svensk Juristtidning
TF	Tryckfrihetsförordningen

Innehållsförteckning

Förord **2**
Sammanfattning **3**
Förkortningar **4**

1. Inledning **7**
1.1 Bakgrund 7
1.2 Syfte 7
1.3 Frågeställningar 7
1.4 Avgränsningar 8
1.5 Metod och material 8
1.6 Disposition 9

2. Etik i ett historiskt perspektiv **10**
2.1 Vad är etik? 10
2.2 Etiska regler för domare ur ett historiskt perspektiv 10

3. Domare **12**
3.1 Allmänna behörighetsvillkor 12
3.1.1 Lagfaren domare 12
3.1.2 Icke-lagfaren domare 13
3.2 Särskilda behörighetsvillkor 13

4. Etiska regler för domare i Sverige **16**
4.1 Olaus Petris domarregler 16
4.2 Regeringsformen 17
4.3 Rättegångsbalken 18
4.3.1 Domareden 18
4.4 Brottsbalken 19
4.5 Lagen om offentliganställning 20

5. Etiska regler för domare i Norge och internationellt **21**
5.1 Norge 21
5.2 Resolution on Judicial Ethics 21
5.3 Basic Principles on the Independence of the Judiciary 22
5.4 The Bangalore Principles of Judicial Conduct 22
5.5 European Charter on the Statute for Judges 23
5.6 Rekommendation nr R (94) 12 23
5.7 Internationella brottmålsdomstolen 24
5.8 Common-law länder 24

6. Analys **25**
6.1 Vad avses med etik? 25
6.2 Allmänna behörighetsvillkor 25
6.3 Särskilda behörighetsvillkor 25
6.4 Etiska föreskrifter för domare i Sverige 26
6.4.1 Domarreglerna 26
6.4.2 Regeringsformen 28
6.4.3 Rättegångsbalken 29
6.4.4 Brottsbalken 29
6.4.5 Lagen om offentlig anställning 30
6.5 Förslag till justeringar i de svenska etiska föreskrifterna 30
6.6 Norges etiska dokument och internationella etiska föreskrifter 32
6.7 Modernisering och uppdatering av de svenska etiska föreskrifterna 33

7. Avslutande synpunkter **40**

Källförteckning **42**
Offentligt tryck
Litteratur
Svenska domstolar
Internationella och utländska domstolar
Internationellt material

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I maj 2005 medgav ett justitieråd i Högsta domstolen (HD) att han köpt sex av en manlig gymnasist. Dåvarande justitiekanslern (JK), Göran Lambertz krävde ej hans avsked eftersom justitierådet genom brottet inte ansågs vara en uppenbarligen olämplig innehavare av sin domartjänst.[1]

Det kan konstateras att situationen blev än mer problematisk eftersom dåvarande ordförande för HD, justitierådet Bo Svensson, anförde skämtsamt i en intervju med Dagens Nyheter att domarens sexköp ej behövde vara en nackdel. Kollegan kunde tvärtom tillhandahålla en fördjupad kunskap i ämnet. Efter att nämnda person därefter skrattat ångrade han sitt uttalande. Bo konstaterar sedan att synen på sexköp är olika från land till land. Med hänvisning till Belgien, menar Bo att ordförande i den belgiska HD anser att det är märkligt att man straffbelägger ”torskarna”. Bo fortsätter sedan med att konstatera att det finns många män i detta yrke som har svårt att erhålla sex. Han hänvisar sedan till att det förhåller sig som i Frödings dikt: ”*Jag köpte min kärlek för pengar, för mig var ej annan att få*”. Bo får sedan frågan om han menar att det fordras en viss förståelse för dem som köper sex, varvid han svarar nekande och hävdar sin lojalitet mot lagstiftaren.[2] Som redan angivits av författaren resulterade situationen i en djupare problematik efter HD-chefens uttalanden. Följaktligen reagerade politiker och en del hävdade att HD:s anseende var skadat.[3] Det är i detta ljus som författarens tankar och diskussion om domaretik får sin start.

1.2 Syfte

Denna framställning syftar till att undersöka vilka svenska etiska föreskrifter som existerar för Sveriges domare och om de är tillräckliga. Framställningen syftar vidare till att undersöka om det finns ett samlat etiskt dokument för domare i Norge och om det finns internationella etiska föreskrifter för domare.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå framställningens syfte kommer följande frågeställningar att behandlas;

1. Vad avses med etik?
2. Vilka allmänna och särskilda behörighetsvillkor stadgas för domare?
3. Vilka etiska föreskrifter existerar för domare i Sverige och är de tillräckliga?
4. Finns det ett samlat etiskt dokument för domare i Norge?
5. Finns det etiska föreskrifter för domare internationellt?

[1] JK, Diarienummer: 2495-05-22.
[2] Wierup, Lasse, *HD-ordförande skämtar om domarens sexköp*.
[3] Stockholm TT, *HD:s anseende är skadat*.

1.4 Avgränsningar

Författaren har valt att begränsa framställningen till den svenska lagstiftningen. Ett undantag har utförts för att belysa hur Norges etiska dokument för domare och internationella föreskrifter för domare definierar domarens etiska ansvar i jämförelse med lämpliga svenska etiska föreskrifter för domare.

Framställningens syfte kommer endast att avse lagfarna domare och kommer därmed inte nämndemän. Emellertid kommer författaren beröra nämndemän inledningsvis, eftersom det är nödvändigt att läsaren bekantas med dessa regler, för att försöka ge läsaren en gedigen förståelse av framställningen.

Avgränsning kommer även att göras i det inledande historiska kapitlet. Författaren har valt att inte frambringa en uttömmande historisk tillbakablick. Denne har endast för avsikt att ge en historisk övergripande bild över de etiska regler som är av störst betydelse för framställningen.

Utöver de nu gjorda avgränsningarna har författaren inte för avsikt att redogöra angående övriga juridiska yrkeskårers etiska regler. Detta görs ej på grund av framställningens begränsningar, som utrymme och tid.

1.5 Metod och material

För att uppfylla framställningens syfte och frågeställningar har författaren använt en rättsdogmatisk metod, vilken innebär att eftersöka gällande rätt med hjälp av lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin. Författaren har valt metoden eftersom den är lämplig med hänsyn till det valda ämnet och materialet som finns till förfogande. Teorier från andra vetenskaper t.ex. psykologi kan möjligtvis stärka framställningen. Dock var tillvägagångssättet ej möjligt eftersom framställningen begränsades av utrymme och tid.

Det finns ett visst inslag av komparativ metod i framställningen. Det tillför intressanta aspekter om hur andra rättssystem går tillväga angående etiska föreskrifter för domare. Författaren har valt att undersöka Norges samlade etiska dokument eftersom Norge har ett liknande samhälle, rättssystem och historia som Sverige. Författaren har även avgränsat de internationella etiska föreskrifterna på så sätt att endast de mest aktuella internationella föreskrifterna som kan knytas till Sverige har valts. Relevanta etiska föreskrifter har således hämtats från Europa, förenta nationerna (FN), Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity och internationella brottmålsdomstolen. Författarens val av common-law länder avgränsades till att endast avse USA och Kanada. Ovan gjorda avgränsningar utfördes eftersom en uttömmande uppräkning och förklaring av alla internationella föreskrifter ej är möjlig på grund av den tid och det utrymmet som framställningen har till förfogande. En uttömmande uppräkning och förklaring av alla de internationella etiska föreskrifterna är ej heller syftet med framställningen.

Författaren har haft tillgång till ett antal intressanta material. De mest framträdande och avgörande material har varit Olaus Petris domarregler. Andra avgörande material har varit övriga etiska regler och riktlinjer som finns att tillgå för svenska domare. Domarjäven, domareden och kap. 1 och 11 i regeringsformen (1974:152) (RF) har varit andra avgörande material. Författaren har även använt internationella etiska riktlinjer som varit av betydelse för framställningen, då de funnits vara många till antalet och varit relevanta för framställningen.

Problem som uppkommit har varit mest synliga i det inledande kapitlet, där tillgången på historiskt material varit begränsad. Problem har även uppstått vid insamlandet av material till övriga kapitel, eftersom det inte har skrivits mycket om ämnet. Med anledning av ämnet är antalet rättsfall begränsat.

1.6 Disposition

Framställningen har utarbetats på så sätt att i det första kapitlet behandlas framställningens syfte, frågeställningar, avgränsningar, metod, material och disposition. Det andra kapitlet är ett etiskt kapitel med ett historiskt perspektiv. Där belyses vad etik är för något och domarnas etiska regler ur ett rättshistoriskt perspektiv, med särskilt fokus på den svenska historien. Kapitlet har till syfte att introducera läsaren angående etik och, i en inte alltför lång, historisk bakgrund angående de etiska regler som finns att tillgå för domare. I det efterkommande kapitlet belyses den nuvarande regleringen av domarens allmänna och särskilda behörighetsvillkor. I kapitel fyra presenteras de etiska regler som avses för de svenska domarna. Mot bakgrund av de svenska etiska föreskrifterna belyses även Norges etiska dokument och internationella etiska föreskrifter i kapitel fem. I kapitel sex behandlas analysen. Där besvaras författarens syfte och frågeställningar. Vidare utmynnar framställningen slutligen i en diskussion. I det sista kapitlet ges utrymme för författarens avslutande synpunkter.

2. Etik i ett historiskt perspektiv

2.1 Vad är etik?

Ordet etik kommer från två grekiska ord, *étos* och *éthos*. Det förra betyder vana eller oskriven lag medan det senare betyder ståndpunkt eller sinnelag. Emellertid bör ett ytterligare ord nämnas, vilket är närbesläktat med etiken, och som är av betydelse i detta sammanhang. Nämligen ordet moral, som härstammar från latinets *moralis*. Ordet syftar till traditionen av vad som uppfattas vara rätt och orätt. Moralen benämns som etikens tradition, människors verkliga handlande samt värderingar. Vad gäller etiken, är den snarare en teoretisk reflektion över värderingar och dess grunder, dvs. moralens teori.[4]

Den förste att understryka vikten av att man skall basera sina moraliska handlingar på etiska värderingar var den grekiske filosofen Sokrates (470-399 f.Kr.). Han belyste frågor om hur man skulle leva rätt. Detta medförde att han sjuttio år gammal dömdes till döden för sin påverkan på ungdomar och för sitt förakt mot statens gudar.[5]

Vad särskilt gäller Sverige finns idag etiska regler för olika yrkesgrupper och inom olika forskningsområden. Det finnes regler för exempelvis; advokater, forskare, revisorer, läkare och journalister.

2.2 Etiska regler för domare ur ett historiskt perspektiv

De nuvarande etiska reglerna för svenska domare kan spåras tillbaka till 1500-talet. Det var vid denna tid som Olaus Petri tros ha framställt domarreglerna. Olaus var präst och hade studerat i Tyskland, där han bekantat sig med lutherdomen. Gustav Vasa anställde sedan Olaus som Stockholms stads sekreterare. Olaus var även kungens kansler en tid innan han erhöll tjänsten som kyrkoherde i Storkyrkan.[6]

Domarreglerna inrymmer till största del den medeltida processrätten som Olaus fann vara betydande.[7] Dessa trycktes första gången år 1616 och kom att spela en stor roll i praxis under denna tid och framåt. I 1734 års lagbok bifogades domarreglerna och detta skapade en auktoritet. I takt med åren fick domarreglerna en allt mer auktoritär roll. Detta skedde trots att varken riksdag eller konungen antagit reglerna. Oaktat ansågs innehållet vara gällande rätt.[8] Dess innehåll har inspirerats av den romerska rätten och den kanoniska rätten.[9] Vid reglernas tillkomst har Olaus även inspirerats av bibeln.[10] Den religiösa inspirationen kan, enligt författaren, ses vid första anblicken på reglerna. Dess syfte är tydligt redan från Olaus tid, att värna om menige man och att skydda dem från godtycke. Domarreglerna finnes i Sveriges rikes lag,[11] utgiven av Norstedts Juridik. Där har reglerna funnits sedan 1734 års lag.

Domareden infördes i rättegångsbalken (RB) år 1734 och har sedan dess omarbetats till den nuvarande versionen. Omarbetningen av eden inleddes då den fått kritik för

---

[4] Ek m.fl., s. 11.
[5] A.a. s. 11.
[6] Olaus Petris domarregler behandlas i kap. 4.1.
[7] Inger, *Svensk rättshistoria*, s. 65.
[8] Holmbäck, *Våra domarregler*, s. 266.
[9] Munktell, Henrik, *Domarreglerna i praxis för 1734 års lag*, SvJT 1939, s. 519 f.
[10] Holmbäck, *Våra domarregler*, s. 271.
[11] Domarreglerna är placerade efter grundlagarna dvs. innan första avdelningen.

sin juridiska och religiösa formulering.[12] En slags domared användes redan tidigare i historien av greker och romare. Justinianus, som levde i slutet på 500-talet, befallde att varje domare skulle avlägga ed, för att påminna denne om dennes plikt. I Sverige uppkom emellertid föreskrifter om domareden först i landslagen.[13] Domareden och domarreglerna utgjorde tillsammans en kod av moral som en domare förutsattes följa.[14] Domareden stadgas i RB (1942:740) 4 kap. 11 §.

Tack vare RF genomgick domarrollen en frigörelseprocess på 1800-talet.[15] Med 1809 års RF erhöll HD:s ledamöter titeln justitieråd och de blev nästintill oavsättliga. Justitierådens tidigare beroende av kungen eliminerades med detta faktum. De fick nu inte motta eller inneha någon annan tjänst eller ämbete, utöver sin domartjänst, utan särskilt tillstånd. Detta infördes för att skydda medborgarnas rättstrygghet samt för att skydda justitierådens integritet och självständighet.[16] Nuvarande RF stadgar flera etiska regler för domare. Bland annat som nämnts ovan är domaren självständig. Oaktat domarens självständighet har denne enligt RF 1 kap. 2 § en skyldighet att hålla sig inom ramarna för de lagar denne har att tillämpa.

[12] Almquist, Jan Eric, *Domareden i historisk belysning*, SvJT 1944, s. 44 f.
[13] Naumann, *Om domare-eden*, s. 589.
[14] Modéer, *Den svenska domarkulturen*, s. 27.
[15] Modéer, *De juridiska yrkesrollerna ur ett rättshistoriskt perspektiv* s. 15.
[16] Inger, *Svensk rättshistoria*, s. 231.

3. Domare

3.1 Allmänna behörighetsvillkor

De förutsättningarna för att en person överhuvudtaget skall få vara domare kallas för de allmänna behörighetsvillkoren. De särskilda behörighetsvillkoren syftar istället på domarens medverkan i handläggningen i ett specifikt mål.[17]

3.1.1 Lagfaren domare

I RB 4 kap. 1 § st. 2 stadgas de allmänna behörighetsvillkoren för domare. Det framgår att domare ej får utöva sitt ämbete om denne är försatt i konkurs eller har förvaltare. Stadgandet tycks gälla alla dem som utövar en dömande funktion. Således även nämndemän och sakkunniga ledamöter.[18] Vidare framgår de allmänna behörighetsvillkoren för de lagfarna domarna i RB 4 kap. 1 §. I st. 1 i ovan nämnda paragraf och i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolars 28 § stadgas att en lagfaren domare måste vara svensk medborgare samt ha avlagt kunskapsprov. Med kunskapsprov åsyftas juristexamen eller den motsvarande äldre juris kandidatexamen, enligt förordning (2007:386) om kunskapsprov för behörighet som domare m.m. Det stadgas även i RB 1 kap. 2 §, RB 2 kap. 3 § och i RB 3 kap. 4 § att lagman, chefsrådman, rådman, hovrättspresident, hovrättslagman, hovrättsråd samt justitieråd skall vara lagfarna för att kunna utöva sitt domarämbete.

Ordinarie domare har en grundlagsskyddad oavsättlighet, enligt RF 11 kap. 7 §. I ovan paragraf p. 1 stadgas att en ordinarie domare endast kan avsättas från sin tjänst om denne genom brott eller grovt brott åsidosatt sina skyldigheter som åläggs i dennes tjänst och därmed visat sig uppenbart olämplig avseende sitt domarämbete. En ordinarie domare får även skiljas från sitt ämbete då denne uppnått pensionsålder eller om arbetsförmågan har försvunnit avsevärt, enligt p. 2.

Vid beslut om avsättning av justitieråd stadgas det i RF 11 kap. 8 § st. 2 att Högsta förvaltningsdomstolen (HF) prövar frågan. Om avsättningen avser domare i HF prövar HD frågan. Talan väcks i både fallen sedermera av riksdagens ombudsman eller JK, enligt st. 3. Om en ledamot i HD eller HF utför ett brott väcks åtalet i HD, enligt st. 1.

Icke-ordinarie domare har inte lika fördelaktigt anställningsskydd som de ordinarie domarna. De icke-ordinarie domarna omfattas av lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). Med icke-ordinarie domare menas av hovrätten förordnade tingsfiskaler, hovrättsassessorer och hovrättsfiskaler. Inkluderade är även revisionssekreterare som förordnas av HD samt tingsnotarier som Domstolsverket (DV) anställer.

Domarna har till sin uppgift att döma och är därmed endast bundna av lagen, vilket följaktligen resulterar i att de är helt oberoende av en högre ställd myndighet. I RF 11 kap. 3 § stadgas domstolarnas självständighet. Denna självständighet innebär att ingen får bestämma hur en domstol skall tillämpa en rättsregel i ett enskilt fall eller döma i ett enskilt fall. Följaktligen präglas rättsväsendet av rättssäkerhet för medborgarna. I SOU 2007:69 beskrivs rättssäkerheten som en fundamental princip. Ingen skall kunna påverka domstolarna i enskilda fall.[19]

[17] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 140.
[18] A.a. s. 141.
[19] SOU 2007:69, s. 24.

3.1.2 Icke-lagfaren domare

Med icke-lagfaren domare avses nämndeman. De allmänna behörighetsvillkoren stadgas i RB 4 kap. 6 §. Villkoren för en nämndeman är svenskt medborgarskap, uppnått myndighets ålder och att denne skall vara folkbokförd i aktuell kommun. Dessutom ställs kravet att personen inte skall vara satt i förvaltarskap.

En nämndeman utses genom val, enligt RB 4 kap. 5 §. En nämndeman avseende tingsrätten väljs av kommunfullmäktige och en nämndeman avseende hovrätten utförs av landstingsfullmäktige[20], enligt RB 4 kap. 7 §. Mandattiden för en nämndeman är fyra år, enligt RB 4 kap 8 §. Vid val av nämndeman ska man eftersträva en allsidig sammansättning med aktning för ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke, enligt RB 4 kap. 7 §.

Domaren, såväl lagfaren som icke-lagfaren, skall avlägga en domared,[21] enligt RB 4 kap. 11 §. Domareden skall avläggas en gång och detta ska ske innan domaren för första gången skall inleda sitt domarämbete.[22]

3.2 Särskilda behörighetsvillkor

De regler som är gemensamma för alla domare, är reglerna om de särskilda behörighetsvillkoren. Dessa regler är de s.k. domarjäven som stadgas i RB 4 kap. 13 §. Domaren blir då diskvalificerad att döma ett mål då denna är obehörig att delta i handläggningen av målet. Domarjäven innebär för en domare att denne ej får, på grund av förhållande till part eller det som rättegången behandlar, ha intresse i utgången i målet. Det förhållandet kan påverka, medvetet eller omedvetet, domarens vilja eller omdöme i handläggningen eller domslutet.[23] Tanken är att man genom jävsreglerna ska främja en hederlig moral och god etik i domstolarna.[24]

Vid jävsfrågor brukar uttrycket *Ceasars hustru får inte ens misstänkas* användas. Uttrycket har sitt ursprung i följande historia. Ceasars hustru Pompeja höll en fest för sig och sina väninnor, varvid ingen man vick närvara. Vid denna tid uppvaktades Pompeja av en man vid namn Publius Clodius som var en välbärgad patricier. Ceasars mor, Aurelia, var en kvinna med stark moral och höll uppsikt över Ceasars hustru. Clodius klädde ut sig till kvinna för att träffa Pompeja på festen. Han kom in på festen men upptäcktes innan han träffade Pompeja och han blev genast tagen därifrån. Ryktet spred sig i staden och Clodius blev stämd. Adelsmännen i staden ansåg till och med att gudarna och staden hade rätt att stämma honom. Medborgarna tog Clodius parti. De styrande blev sedermera skrämda av medborgarnas ställningstagande. Under tiden skiljde sig Ceasar från Pompeja. När sedan Ceasar vittnade i målet tog även han Clodius parti. Åklagaren ansåg emellertid att Ceasar ej var trovärdig. Åklagaren frågade Ceasar varför han skiljt sig från Pompeja om Clodius var oskyldig. Ceasar svarade att hans hustru ej ens borde få misstänkas. Clodius blev således frikänd då de oeniga domarna varken ville gå emot medborgarmassan eller få dåligt rykte bland adelsmännen.[25] Berättelsen illustrerar hur risken för en misstanke kan rubba förtroendet för domstolarna. Med detta menas att en liten misstanke kan växa till att bli en större misstanke som slutligen kan resultera i ett stort tvivel. Tvivlet på

[20] Avseende val av nämndemän i Gotlandskommun utförs det av kommunfullmäktige.
[21] Domareden behandlas i kap. 4.3.1.
[22] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 144.
[23] A.a. s. 144.
[24] Tiby, *Domarjäv*, s. 12.
[25] Plutarkhos, s. 572 ff.

domstolarna kan sedermera utvecklas till ett tvivel angående rättssäkerheten, som i sin tur kan leda till legitimitetstvivel. Jävsreglerna existerar således för att säkerställa medborgarnas rättssäkerhet. Medborgarna ska således skyddas mot maktmissbruk.[26]

Utöver de nedan uppräknade jävsreglerna stadgas rätt till en opartisk och rättvis rättegång i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) art. 6 p. 1. I den svenska lagstiftningen inleds jävsreglerna med RB 4 kap. 13 § p. 1. Där framgår att domaren är obehörig då denne är part eller har intresse i saken, s.k. *sakägarjäv* eller *intressejäv*. Med det första menas att man har ett intresse av rättslig natur. Ponera att domaren har kunnat delta i processen som part och föra talan på väsentligen samma grund. Domaren skulle då ses som jävig.[27] Om ett intresse hos domaren finnes utan att denne har del i saken blir intressejävet tillämpligt. Jävet blir inte tillämpligt om intresset inte är starkt. Exempelvis kan domaren äga en liten del aktier hos parten i målet och således ej vara jävig. Däremot om domaren äger en stor del aktier anses denne vara jävig.[28]

I p. 2 aktualiseras *skyldskapsjäv*. Med detta menas att domaren är jävig att handlägga mål på grund av släktskap eller att domaren är gift eller sammanboende med part.[29] Denna jävsgrund aktualiserades i JO 1979/80. I målet förelåg jäv då en domare var far till sökandens sambo.[30]

Av p. 3 kan utläsas en blandning mellan p. 1 och 2. Om domaren kan erhålla nytta på grund av ett förhållande till en part som i p. 2, anses denna vara jävig. Jäv aktualiseras om en domare exempelvis är släkt med en person som kunnat inträda i målet som part i ett mål om allmänt åtal.[31]

I p. 4 aktualiseras *ställföreträdar-* och *ombudsjäv*. I denna situation krävs en personlig relation mellan domaren och parten. Här aktualiseras jäv exempelvis då domaren eller någon av dennes närstående är ställföreträdare för part eller då part är ledamot i styrelse som denne också är ledamot i.[32] Jävssituationen uppstår då den som domaren har varit ställföreträdare för eller domarens närstående varit ställföreträdare för hamnar inför domstol. Jävssituationen uppstår även när bolaget som domaren är styrelseledamot i hamnar inför domstol.[33] Domaren är däremot inte jävig om denne är närstående eller innehar släktskap till ombud, biträde eller försvarare, enligt RB 12 kap 4 §. Det är då istället ombudet som blir jävig.[34]

Av paragrafens p. 5 kan utläsas en blandning av p. 2 och 4. Jäv aktualiseras om domaren eller någon närstående, som uppges i p.2, till någon, som har del i saken eller som kan väntas ha en utpräglad nytta eller skada av utgången, står i förhållande som uppges i p.4.[35]

I p. 6 stadgas jävsgrunden *vederdelomannajäv* eller *motpartsjäv*. I denna situation föreligger domarjäv om det i ett annat pågående rättsligt förfarande föreligger ett motpartsförhållande mellan parten och domaren.[36] Exempelvis kan snickaren Y tvista med domaren i ett mål om skadestånd. Domaren kan sedan bli lottad att få ett mål där snickaren Y är

[26] Tiby, *Domarjäv*, s. 7.
[27] Fitger, *Domstolsprocessen*, s.28.
[28] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 144 f.
[29] A.a. s. 145.
[30] JO:s ämbetsberättelse 1979/80 s. 320.
[31] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 146.
[32] A.a. s. 145.
[33] Tiby, *Domarjäv*, s. 92.
[34] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 145.
[35] A.a. s. 146.
[36] A.st.

åtalad för ett brott. Förhållandet i första situationen hindrar då domaren, som således blir jävig i den senare processen.[37]

I p.7-9 stadgas olika domarjäv, då denne tidigare har omhändertagit den sak som handläggs. Exempelvis kan en tingsfiskal ha handlagt ett mål i tingsrätten. När målet sedan är uppe för prövning i hovrätten kan denne fiskal ha erhållit tjänst vid hovrätten. Denne kan sedermera delta i handläggningen av den dom som han tidigare delgav. Detta är inte lämpligt och därför kallas det för *tvåinstansjäv*.[38] I RH 1980:93, ett mål rörande ett tilldelat vite från byggnadsnämnd, ansågs en nämndeman jävig, då han i egenskap av ledamot i byggnadsnämnd tagit befattning med ärendet.[39]

Jävsparagrafen avslutas med generalklausulen i p. 10. I den stadgas: "*om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet."* Omständigheten som föreligger skall mätas utifrån en objektiv bedömningsgrund. Exempelvis kan domarens obestridliga ovänskap eller vänskap med en part rubriceras som domarjäv. Till denna jävsgrund räknas även domarens uppförande. Exempelvis domarens grovt bristande processföring eller dennes hemliga, otillåtna kontakt med en part. Ett annat exempel då jävsgrunden aktualiseras är då en nämndeman är arbetstagare i ett företag som ägs av ena parten. Under förutsättning att denne har en ledande position inom företaget.[40] Jäv föreligger även då en domare umgås i vissa sammanhang med den ena parten. En s.k. *delikatessjäv* föreligger i en sådan situation.[41] I NJA 1998 s. 82 ansågs en domare vara jävig. Denne hade i beslut om rättspsykiatrisk undersökning ansett att övertygande bevisning funnits om att den tilltalade begått åtalade gärningar. Samma domare hade senare avvisat ny bevisning som åberopats av den tilltalade.[42] HD ansåg att ledamöternas ställningstagande kunde medföra att deras objektivitet kunde ifrågasättas. Ledamöterna ansågs därmed vara jäviga.[43] I RH 1993:109 ansågs en referent jävig då denne uttalat sig om ett mål i ett radioprogram. Uttalandet gav intryck av att denne redan i liten mån tagit ställning för bevisningen i målet. Hovrätten ansåg att oavsett vad referenten verkligen uttalat hade det uppstått en särskild omständighet, som var ägnat att rubba förtroendet för referentens opartiskhet.[44]

Domarjäven som är uppräknade i RB 4 kap. 13 § är obligatoriska och tvingande. Om den eventuella frågan om domarjäv uppkommer skall frågan tas upp *ex officio* av rättens ledamöter. Vidare är en domare skyldig att tillkännage ett eventuellt jävsförhållande, enligt RB 4 kap. 14 §. Detta gäller även om denne misstänker jäv angående någon annan ledamot i rätten. Självfallet kan även part göra jävsinvändning mot domare, enligt ovan nämnda paragraf. När en jävsfråga väcks skall den berörda personen inte delta i frågan eller i målet, enligt RB 4 kap. 15 §.[45]

Slutligen kan nämnas att domarjäven är giltiga för andra tjänstemän vid tingsrätt och hovrätt. Dessa tjänstemän kan ha till uppgift att bereda mål eller andra uppgifter.[46] Exempelvis kan jäv föreligga om en domstolssekreterare är släkt eller närstående med en part. Beredningen av målet bör då ske av en annan domstolssekreterare.[47]

---

[37] Tiby, *Domarjäv*, s. 117.
[38] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 146.
[39] RH 1980:93.
[40] Fitger, *Domstolsprocessen,* s.29.
[41] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 150.
[42] I RH 2001:23 uppstod en liknande situation.
[43] NJA 1998 s. 82.
[44] RH 1993:109
[45] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 150 f.
[46] Se RB 1 kap 3 § p. e och RB 2 kap 4 § st. 5.
[47] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 151.

4 Etiska regler för domare

4.1 Olaus Petris domarregler

Reglerna är fyrtiotre till antalet. Av dessa har cirka sexton ett etiskt innehåll avsedda för domare. I domarreglernas första mening förklaras att domaren är guds befallningsman och följaktligen att en dom beslutad av domaren således är från gud. Den tydliga påverkan av kristendomen följer genom hela texten.

Som framgått ur föregående stycke har domarreglerna en tydlig kristen påverkan. Trots detta kan etiska regler för domare urskiljas ur dessa. I domarreglernas första punkt stadgas att domaren är skyldig att hålla sig á jour, angående kunskap om rätten. I andra regeln stadgas att domaren genom sitt domarämbete ej får missbruka sin makt då dennes ämbete är konstruerad för allmänhetens bästa. I sjätte regeln stadgas domarens lydnad under lagen. Dennes avgörande skall följaktligen grundas på lag. Reglerna i sjunde, åttonde och trettonde punkterna stadgar domarens skyldighet att beakta den enskildes bästa vid tillämpning av lag. Domaren har även rätt att laga efter läglighet om det fordras för den enskildes bästa. I den tolfte och artonde regeln anförs att domaren skall tyda lagen efter dess syfte. Den tjugoförsta regeln stadgar domarens objektivitet. I denna regel nämns specifikt att domaren ej får ta hänsyn till parternas samhällsstatus. I den tjugoandra regeln anförs domarens neutralitet. Domaren skall även behandla parterna korrekt. Den tjugofjärde regeln stadgar att domaren skall, efter noggrant övervägande, avlägga dom. Domaren får således ej förhasta en dom. Den tjugoåttonde regeln anför att domaren är skyldig att försöka förlika parterna innan denne avlägger dom. I den trettiofemte regeln stadgas att domen skall grundas på bevis som uppkommit vid målets upptagande. I den trettionionde regeln anförs att en domare inte får låta sig mutas eller påverkas av vänskap eller ovänskap. Slutligen ska även tilläggas att det i sextonde punktens sjunde mening stadgas att ingen får vara domare angående sin egen sak. Denna mening kan kopplas ihop med de nu gällande jävsreglerna som reglerar domares jävighet i rättegångsprocessen.

De uppräknade etiska principerna ovan återfinns i internationella bestämmelser som exempelvis FN:s deklaration om de civila och politiska rättigheter, art. 14. Bestämmelsen stadgar att alla människor skall vara lika inför lagen. Stadgandet kan kopplas samman med Olaus Petris domarregel nummer tjugoett om objektivitet. Vidare stadgas domstolens neutralitet, som kan kopplas till Olaus Petris domarregel nummer tjugotvå.[48] Vidare kan ett samband urskiljas med FN:s ”Basic Principles on the Independence of the Judiciary” p. 2. Där stadgas att domstolarna skall vara opartiska och avgöra mål i enlighet med lagen. Målen skall även avgöras utan påtryckningar eller annan påverkan.[49] Denna punkt aktualiserar Olaus Petris domarregel nummer sju, tjugoett och trettionio. Där stadgas domarens skyldighet att beakta den enskildes bästa vid tillämpning av lag, objektivitet och förbud mot att låta sig mutas eller påverkas av ovänskap eller vänskap.

[48] FN:s deklaration om civila och politiska rättigheter, art. 14.
[49] FN:s ”Basic Principles on the Independence of the Judiciary”, p. 2.

4.2 Regeringsformen

RF är en av Sveriges fyra grundlagar. Denna innehåller bland annat bestämmelser om statsskickets grunder, grundläggande fri- och rättigheter, lagstiftning och rättsskipning. RF innehåller även flera stadganden avsedda för domare och kan följaktligen ses som etiska riktlinjer. Flera av dessa principer har också kommit i uttryck i Olaus Petris domarregler, se ovan.

I RF 1 kap. 1 § 3 st. stadgas: *"Den offentliga makten utövas under lagarna."* Enligt lagkommentaren innebär detta att domstolarna är bundna av sina egna normer. I propositionen till bestämmelsen ansågs det vara viktigt att alla organ med maktutövning ska vara bundna vid lagen, därför slogs detta fast i RF:s inledningsparagraf.[50] För domaren innebär detta faktum att domaren ska hålla sig till de lagar som är tillämpbara. Faktumet kvarstår trots domarens självständighet. Man kan se ett samband med Olaus domarregel nummer sex. Där det stadgas att domaren skall döma efter lagen.

I RF 1 kap. 2 § 1 st. stadgas: *"Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet*." Enligt lagkommentaren ger bestämmelsen uttryck för viktiga mål för samhället. Detta program- och målsättningsstadgande tillkom 1976 genom utredningen SOU 1975:75. För domaren innebär detta stadgande att denne är skyldig att respektera alla människors lika värde. Vidare finnes ett samband med Olaus domarregeln nummer tjugoett. I regeln stadgas att domaren inte skall fästa vikt vid parternas samhällsstatus.

I RF 1 kap. 9 § stadgas*: "Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet."* Enligt lagkommentaren är bestämmelsen ett uttryck för kraven på normmässighet och objektivitet som besörjs av de som utför uppgifter inom den offentliga förvaltningen. Detta kan exemplifieras med ett mål hos JO, 2004/05 s. 52, uppbringas att en polis skrivit in ett klagomål till en domare angående en rättegång hon bevittnade. Polisen beskrev hur två nämndemän till och från hade sovit under förhandlingen. Domaren svarade skriftligen tillbaka att hennes påstående var sanningslös och att hennes sätt varit förkastligt. JO ansåg följaktligen att domare inte ska uttrycka sig nedsättande om människor och att man vid brevväxling med allmänheten ska uttrycka sig sakligt och korrekt.[51] Vidare i JO 1998/99 uttrycktes att stadgandet ställer krav på opartiskhet, objektivitet och likabehandling vid tillämpningen av lagar, förordningar och andra rättsliga bestämmelser.[52] Den opartiska ställningen är även stadgad i Olaus domarregler. I domarregel nummer två, tjugoett och trettiofem stadgas att domaren inte får missbruka sin makt, ska förhålla sig objektiv och denne skall döma efter den bevisning som förebringats.

I RF 11 kap. 3 § stadgas*: "Ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Ingen annan myndighet får heller bestämma hur dömande uppgifter skall fördelas mellan enskilda domare."* Enligt lagkommentaren innebär bestämmelsen att domstolarna besitter en självständighet som ej får förryckas dem. I bestämmelsens förarbete ansågs domstolarnas självständighet ha en grundläggande betydelse för rättssäkerheten och detta medförde att stadgandet grundlagsfästes.[53]

[50] Prop. 1973:90, s. 228.
[51] JO:s ämbetsberättelse 2004/05 s. 52.
[52] JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 534.
[53] Prop. 1973:90 s. 383.

I RF 11 kap. 7 § stadgas att den som har utnämnts till ordinarie domare får skiljas från anställningen endast om denne visat sig olämplig att inneha anställningen på grund av brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna som anställningen inneburit. Denne får även skiljas från tjänsten på grund av pensionsålder eller om denne enligt lag är skyldig att lämna sin tjänst då förlusten av arbetsförmågan är oföränderlig. Enligt lagkommentaren är syftet med domarens oavsättlighet att säkerställa dennes oberoende. JK har i ett mål rörande ett justitieråd, som gjort sig skyldig till köp av sexuella tjänster, beslutat att justitierådet inte visat sig uppenbarligen olämplig att inneha tjänsten. JK ansåg dock att höga krav skall ställas på domare för att inte de ska förlora allmänhetens förtroende. JK vidtog ingen åtgärd och väckte således inte talan i HD.[54] I AD 1989 nr 52 har man tagit upp frågor angående vandel och förtroendeskada. I domen, som behandlade frågan huruvida ett avskedande av en rådman som snattat var lagenligt, framhöll AD att en domare ska äga allmänhetens förtroende och respekt för att kunna verkställa sin uppgift. Vidare menade AD att höga krav ska ställas på en domares heder och integritet.[55]

I RF 11 kap. 14 § stadgas domarnas lagprövningsrätt: *"Finner en domstol att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning får föreskriften inte tillämpas."* Enligt lagkommentaren får domarna frångå en bestämmelse, i vissa fall. I prop. 1973:90 beskrivs lagprövningsrätten som en skyldighet, enligt rättspraxis, för myndighet i sin rättstillämpande verksamhet att åsidosätta en bestämmelse som strider mot en annan bestämmelse av högre rang. Det krävs att den aktuella bestämmelsen står i uppenbar strid med exempelvis grundlag.[56] Ett exempel är "Lassagårdsmålet", där ett föreskrivet förbud ansågs vara oförenlig med EG-rättens allmänna principer. Förbudet tillämpades således ej.[57]

4.3 Rättegångsbalken

I RB stagas de bestämmelser som är gällande i de allmänna domstolarna. De reglerar framförallt den dömande verksamheten. Bestämmelserna fastställer bland annat hur rättegångsprocesser skall genomföras i tvistemål och brottmål. I RB finns även bestämmelser anknutna till etiska föreskrifter för domare. Domareden, som är placerad i 4 kapitlet, är av särskild vikt. RB reglerar även domarjäven[58] som stadgas i 4 kap. 12-13 §§.

4.3.1 Domareden

I RB 4 kap. 11 § stadgas domareden. Eden avläggs innan domaren för första gången skall verka som domare. Eden ska även avläggas av icke lagfaren domare och tingsnotarie, innan denne dömer för första gången.[59] Eden är enligt SOU 1926:31 ägnad att ge upphov till en förståelse för de tunga förpliktelser som domarämbetet åtnjuter. Vidare ska detta främja en reliabel rättsskipning.[60]

[54] JK, Diarienummer: 2495-05-22.
[55] AD 1989 nr 52 s. 407.
[56] Prop. 1973:90 s. 200 f.
[57] RÅ 1997 ref. 65.
[58] Vad gäller domarjäv se ovan kap. 3.2.
[59] Ekelöf, *Rättegång I*, s. 144.
[60] SOU 1926:31 s. 144.

Domareden, liksom domarreglerna, är författad på ett ålderdomligt språk. Trots detta kan man även ur domareden erhålla etiska förhållningsregler för domare. Vissa likheter med Olaus domarregler och RF kan utläsas.

Den första etiska principen som kan utläsas ur domareden är placerad i uttrycket: ”…*i alla domar rätt göra…”*. Författaren tolkar uttrycket som att domarens ska sträva efter att skipa rätt. Detta kan dessutom kopplas samman med Olaus domarregel två. Domareden fortsätter med att fastställa att domaren inte ska fästa vikt vid parternas samhällsställning. Objektivitet åsyftas därmed i domaredens uttryck: *”…ej mindre den fattige än den rike…*”. En sammankoppling med Olaus domarregel tjugoett går inte att undvika. Även en koppling till bestämmelsen i RF 1 kap. 2 §. Vidare ska domaren enligt domaredens uttryck: ”…*döma efter Sveriges lag och laga stadgar…*”. Domaren har därmed att döma endast efter lagen. En parallell kan dras med Olaus sjätte domarregel och RF 1 kap. 1 § st. 3. Vidare ska domaren inte vränga lagen utan döma efter lagens syfte enligt domaredens uttryck: ”…*aldrig lag vränga…*”. Återigen anser författaren att det finns en likhet med Olaus domarregler. I detta uttryck aktualiseras regel sju, åtta, tolv, tretton och arton. Vidare slås fast att en domare inte får påverkas av irrelevanta faktorer, gåvor eller ta emot mutor. Detta kan utläsas ur uttrycket: ”…*orätt främja för släktskap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak…*”. En koppling kan dras till Olaus domarregel två och trettionio. Vidare kan utläsas en princip som innebär att domaren skall grunda en dom på vad som är bevisat i målet. Detta finns i domaredens uttryck: ”…*ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är…*”. Återigen kan en koppling dras till Olaus domarregler. Därmed blir den trettiofemte regeln aktualiserad. Till sist går att utläsa en princip om sekretess för domare. Den aktualiseras i domaredens uttryck: ”...*Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller…*”.

Eden lägger självfallet en grund för vilka krav och skyldigheter som domarämbetet innebär för en domare. Därutöver är det viktigt för nämndemannen att avlägga eden, då det lägger en större tyngd på faktumet att dennes uppgift är betydelsefull. Vidare har naturligtvis eden, precis som med de lagfarna domarna, ett värde i sig.

4.4 Brottsbalken

I brottsbalken (1962:700) (BrB) 20 kap. 1 § stadgas att den person som uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtelse försummar vad som åläggs denne ska dömas för *tjänstefel*, till böter eller fängelse. Enligt lagkommentaren är det vid bedömningen av oaktsamhet av betydelse vilka krav på grundlighet och omsorg som uppgiften innefattade. Detta vägs sedan mot faktorer rörande gärningsmannen personligen, som exempelvis: kunskap, erfarenhet, utbildning eller dennes handlande under tidspress. Vidare anses det i lagkommentaren att det med myndighetsutövning menas de institutioner i samhället som har maktbefogenheter att fatta beslut som för den enskilde innebär skyldigheter, förmåner samt rättigheter. Enligt prop. 1975:78 s. 164 ska ett olämplighetsrekvisit tillämpas vid avskedande. Vidare ska rekvisitet tillämpas restriktivt. Avskedande ska endast ske då det med hänsyn till tjänstefelet eller brottets beskaffenhet och övriga omständigheter skulle verka stötande om domaren fick behålla sin tjänst.[61]

[61] Prop. 1975:78 s. 164

I NJA 2002 s. 342 behandlades fråga om tjänstefel för åklagare och domare. Målet behandlade ett åtal som väckts för andra brott än vad som väcktes vid beslut om häktning. HD ansåg att åklagaren borde ha hävt häktningsbeslutet när åtal väcktes för de andra brotten eller när stämning utfärdades. Åklagaren underlät att häva häktningen vilket innebar för den häktade att denne fick vara frihetsberövad utan laglig grund i ytterligare en vecka. HD ansåg att åklagaren genom oaktsamhet gjort sig skyldig till tjänstefel. Vidare ansåg HD angående domaren att denne var ålagd att kontrollera grund för häktning genom att jämföra gärningspåståendena i stämningsansökan med häktningsbeslutet. Trots detta förhållande ansåg HD att situationen var ovanlig då det inte påpekats av åklagaren att åtal väcks för andra brott än dem som legat till beslut om häktning. Domarens underlåtenhet ansågs inte vara en klandervärd oaktsamhet. Åtalet mot domaren ogillades därmed av HD.[62]

I BrB 20 kap. 2 § stadgas ett förbud mot att ta emot muta. Lagkommentaren stadgar att förmånen som tas emot skall vara en otillbörlig belöning. Angående myndighetsutövning sträcker sig otillbörlighetsbegreppet långt.

4.5 Lagen om offentlig anställning

Vad gäller frågan vad en domare får sysselsätta sig med utanför sin egen domarsyssla, är denna en mycket etisk frågeställning. Vid sådana frågor är LOA gällande. I lagens 7 § stadgas ett förbud för domare att utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för denne eller skada myndighetens anseende. I lagkommentaren stadgas att domare, som har maktutövande uppgifter, ej får ha bisysslor. Även egen näringsverksamhet, uppdrag av rättslig natur eller uppdrag i styrelsen hos ett affärsföretag anses ej vara tillåtet. Emellertid finns det bisysslor som är tillåtna. Exempelvis förtroendeuppdrag, som är av fackliga, politiska eller av ideell natur.

AD 1991 nr 99 behandlade ett departementsråd i finansdepartementet som hade utövat otillåten bisyssla genom att denne medgivit en terminsaffär med statsobligationer som verkställdes för ett aktiebolag där denne ägt hälften av bolaget. AD ansåg att denne i sin tjänst inte har haft en insyn av betydelse i värdepappersmarknaden. Departementsrådet ansågs därmed ej ha åsidosatt förbudet mot bisysslor.[63]

[62] NJA 2002 s. 342.
[63] AD 1991 nr 99 s. 663.

5. Etiska regler för domare i Norge och internationellt

5.1 Norge

Åtskilliga europeiska länder har idag etiska regler eller planerar att införa sådana. I Norge har man år 2010 antagit det etiska dokumentet; *Etiske prinsipper for dommeratferd*. Dokumentet innehåller principer som är femton till antalet. De har till syfte att främja domarnas uppträdande på ett sätt som skapar tillit till domstolarna och till domarnas domar. Den har också för avsikt att vara ett rådgivande dokument angående ett bra rättsligt agerande.[64] De etiska principerna behandlar bland annat oavhängighet, opartiskhet, likabehandling, korrekt uppträdande, effektivitet och domarens villkor utanför tjänsten. De etiska principerna i Norge gäller både i den dömande verksamheten och utanför.[65] Exempelvis stadgas det i princip nummer 13, "*Dommerens forhold utenfor tjenesten*", att en domare utanför tjänsten ska uppträda så det ej skadar respekten eller tilliten till domstolarna.[66]

Vad gäller internationella regler finns det ett flertal etiska dokument, rekommendationer och riktlinjer. Några av dem behandlas nedan.

5.2 Resolution on Judicial Ethics

År 2008 antogs Resolution on Judicial Ethics av europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.[67] Resolutionen kopplas till EKMR art. 21, där det stadgas villkor för domarämbetet. Villkoren behandlar bland annat att europeiska domstolens ledamöter ska vara moraliskt fläckfria och inte åta sig uppdrag som är inkompatibla med dennes opartiskhet eller självständighet. Sverige ratificerade konventionen år 1953 och var bland de första länderna att ratificera denna.[68] Resolutionen är gällande för alla tjänstgörande länder i domstolen.[69] Således även Sverige, som sedan 2003 har en representerat i domstolen.[70]

Resolutionen, som är kopplad till art. 21, har till syfte att ge en tydligare bild över vad som åläggs domarämbetet. Detta ska sedermera stärka det offentligas tillit till den europeiska domstolen. Resolutionen stadgar tio principer, bland annat: självständighet, opartiskhet, integritet, bisysslor, arbetsamhet och kompetens. Ett exempel ska belysa en skillnad mellan resolutionen och svenska etiska regler. Vid läsning om principen självständighet stadgas att en domare ska avhålla sig ifrån aktivitet eller medlemskap i förening eller förbund, och undvika situationer som kan påverka tilliten för dennes självständighet.[71] I detta exempel belyses en domares skyldighet att avhålla sig från bisysslor. I jämförelse med etiska regler i Sverige har denna princip en strängare

---

[64] Norges domstolar, *Etiske prinsipper for dommeratferd,* http://www.domstol.no/no/Om-domstolene/Dommere/Etiske-prinsipper-for-dommeratferd/ (hämtad 2011-03-03).
[65] *Etiske prinsipper for dommeratferd*, s. 1 ff.
[66] A.a. s. 4.
[67] Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Resolution on Judicial Ethics, s. 1.
[68] Fisher, *Mänskliga rättigheter - En introduktion*, s. 45.
[69] European Court of human Rights, *Resolution on Judicial Ethics*, http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/How+the+Court+works/Judicial+ethics/ (hämtad 2011-03-07).
[70] European Court of human Rights, *Composition of the Court*, http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/The+Court/Judges+of+the+Court/ (hämtad 2011-03-07).
[71] Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Resolution on Judicial Ethics, s. 2.

utformning. I Sverige får domare ha ett förtroendeuppdrag av ideell, politisk eller facklig natur, tillskillnad från europeiska domstolens ledamöter som ej är tillåtna sådana uppdrag.

Intressant är att det i principen självständighet stadgas: som *kan* påverka tilliten för dennes självständighet. Gränsen är således nådd vid situationer som kan påverka. Författaren tolkar detta som en försiktighetsåtgärd från europeiska domstolens sida. Detta görs då domstolen ej vill riskera att medborgarna misstror en domares självständighet, på grund av dennes inblandning eller aktivitet i en förening eller ett förbund av något slag.

5.3 Basic Principles on the Independence of the Judiciary

År 1985 antogs dessa principer av FN som har till syfte att biträda medlemsländer i deras uppgift att säkerställa och främja domarkårens självständighet. Dessa etiska principer ska respekteras inom den nationella lagstiftningen. Principerna ska uppmärksammas för bland annat domare, verkställande- och lagstiftande makten och allmänheten.[72] Dokumentet tar upp sex översiktliga principer. Bland annat: domarämbetets självständighet, yttrande- och förbudsfrihet och professionell sekretess och immunitet. Ett exempel ska belysas i dokumentets princip om yttrande- och förbundsfrihet. Där stadgas att alla medlemmar inom domstolskåren är likställda alla andra medborgare. De är således fria att ha en yttrandefrihet, tro, förbindelser och sammankomster. Vid dessa situationer skall en domare uppföra sig på ett sådant sätt som bevarar domarnas värdighet, opartiskhet och självständighet.[73]

I jämförelse med det hittills behandlade internationella etiska dokument, har FN:s dokument de minst stränga principerna. Författaren anser att detta har att göra med att FN velat tillhandahålla ett antal principer som varit till syfte som en slags utgångspunkt för etiska regler. Dessa har senare medlemsstaterna haft möjlighet att utveckla på egen hand.

5.4 The Bangalore Principles of Judicial Conduct

Dessa principer är framtagna år 2001 av Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity. Gruppen är ett nätverk som är världstäckande, bestående av domare från de högsta instanserna i världen. Länder som representeras är Sri Lanka, Kanada, Indien, Nigeria, Tanzania och bland annat förre presidenten i den internationella domstolen (ICJ), Christopher Weeramantry, som är FN:s främsta juridiska organ.[74] Sverige är inte bunden av dessa principer. Emellertid har FN presenterat principerna som ett komplement till FN:s Basic Principles on the Independence of the Judiciary.[75] FN har rekommenderat medlemsländer att ta Bangalore principerna i beaktande vid införandet eller utveckling av etiska regler.[76] Inför förberedandet av principerna granskade nätverket fler än trettiotvå internationella uppförandekoder.[77]

De framtagna principerna har till syfte att etablera normer för etiskt uppförande för domare. De skall även vara vägvisare och bistå domarkåren med en struktur för att reglera

---

[72] United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary, s. 1.
[73] United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary, s. 2.
[74] Report of the Second Meeting of the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, s. 2.
[75] Vad gäller FN:s Basic Principles on the Independence of the Judiciary se ovan kap. 5.3
[76] Tiri – Making integrity work, *The Bangalore Principles of Judicial Conduct*, http://www.tiri.org/index.php?option=com_content&task=view&id=256 (hämtad 2011-03-04).
[77] Bangalore Principles of Judicial Conduct, s. 9.

uppförande.[78] Principerna inkluderar sex värden som beskrivs med följande benämningar: självständighet, opartiskhet, integritet, anständighet, jämlikhet, kompetens och arbetsamhet. [79] Ett exempel ur något av dessa värden är lämpligt. Vid läsningen om värdet anständighet stadgas att anständighet och uppförandet av anständighet är grundläggande för en domares alla aktiviteter. Vidare stadgas att domaren ska undvika oriktighet och uppträdandet av oriktighet i alla aktiviteter som domaren utför.[80] En domare ska vidare acceptera personliga begränsningar, som kan ses som betungande för en vanlig medborgare.[81] Vidare i värdet självständighet stadgas att en domare ska vara fri från kopplingar till den verkställande och lagstiftande makten. En domare måste även vara en uppenbar observatör för att anses vara fri från kopplingar till regeringen.[82]

Författaren anser att detta dokument har en mer detaljerad och betydligt strängare beskrivning av vad som är tillåtet för domaren att syssla med utanför domstolen, i jämförelse med svenska etiska regler. I Sverige får exempelvis, som redan anförts, en domare syssla med förtroendeuppdrag av ideell, facklig eller politisk natur. Detta skulle ej anses som acceptabelt enligt Bangalore principerna, då detta är krav som ingår i de olika värden som en domare ska besitta.

5.5 European Charter on the Statute for Judges

Detta stadgande, som gjordes år 1998 av Europarådet, har som önskan att se att de lagar som finns för domare i varje europeisk stat tar detta stadgande i beaktning.[83] Dokumentet, som inte är obligatoriskt, beskriver bland annat principer om utnämning, oavsättlighet, ansvar och karriärutveckling. Dessa är i jämförelse med principerna från Bangalore inte stränga. De belyser inte alla etiska frågor som kan uppstå. De belyser mestadels en domares anställningsförhållande övergripande. Dock tillhandahåller detta dokument efterkommande förklaringar, vilket många av de ovan behandlade dokumenten saknar.

5.6 Rekommendation nummer R (94) 12

Rekommendationen, som antogs år 1994 av Europarådet, innehåller sex principer. Europarådet rekommenderar att alla medlemsstaters regeringar ska anta eller stödja alla dessa principer för att stärka domarnas självständighet och prestationsförmåga. Rekommendationen beskriver bland annat principer som: självständighet, auktoritet, arbetsförhållanden, förbund och ansvar.[84] I jämförelse med principerna från Bangalore är denna rekommendation inte sträng. Rekommendationen beskriver en ram, som sedan medlemslandet kan tillgodose med egen reglering. Detta dokument har också efterföljande kommentarer som är förklarande till sin natur.

[78] Bangalore Principles of Judicial Conduct, s. 2.
[79] A.a. s. 3 ff.
[80] A.a. s. 4 f.
[81] A.a. s. 5.
[82] A.a. s. 3.
[83] European Charter on the Statute for Judges, s. 5.
[84] Recommendation NO. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Independence, Efficiency and Role of Judges, s. 1 ff.

5.7 Internationella brottmålsdomstolen

Det är inte endast stora förbund eller gemenskaper som har utarbetat etiska riktlinjer, det finnes även domstolar som har utarbetat egna riktlinjer. Ett exempel är europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna som har utarbetat Resolution on Judicial Ethics.[85] Ett annat exempel är internationella brottmålsdomstolen, som upprättades, år 2002 genom Romfördraget, för att bemöta bristande åtgärder på den nationella nivån. Domstolen dömer i frågor om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.[86] Domstolen antog år 2005 Code of Judicial Ethics. Dokumentet innehåller elva artiklar om bland annat juridisk självständighet, opartiskhet, integritet och bisysslor.[87] I jämförelse med europarådets två etiska regelverk, stadgandet och rekommendationen, har den internationella brottmålsdomstolen ett mer detaljerat regelverk. Dokumentet beskriver bland annat i art. 10 att domare som bisyssla ej får ha någon politisk funktion. Denna regel kan jämföras med Bangalore principerna som ungefärligen har en likalydande stränghet bland sina regler.

5.8 Common-law länder

Även om det finns inspirerande dokument som redan berörts, återfinns de mest bearbetade och uttömmande dokumenten i common-law länderna som exempelvis USA och Kanada. Sedan år 1973 finns i USA Code of Conduct for United States Judges. Dokumentet har ända sedan 1973 bearbetats och utvecklats. Dokumentet presenterar riktlinjer, som är uppbyggda av så kallade ”canons”. Efter varje ”canon” finnes en efterföljande kommentar.[88] Dokumentet är, i jämförelse med andra internationella riktlinjer, mer bearbetad och detaljerad till sitt innehåll.

I Kanada godkände det juridiska rådet år 1998 Ethical Principles for Judges. Detta dokument är konstruerad med ett inledande påstående i varje avsnitt som sedan följs av förklarande principer. Slutligen avslutas avsnittet med klargörande kommentarer. Dokumentet innehåller därmed principer och kommentarer som USA:s etiska dokument. Kanadas dokument är även detaljrikt till sitt innehåll, dock ej lika detaljrikt som USA:s dokument.

Författaren är av åsikten att domare är en grupp som besitter en viktig samhällsuppgift och detta bör också resultera i höga krav och förväntningar. Etiska riktlinjer bör således vara detaljerade och tydliga i sin struktur.

---

[85] Se ovan kap. 5.2.
[86] Regeringskansliet, *Internationella brottmålsdomstolen*, http://www.sweden.gov.se/sb/d/3304/a/19633 (hämtad 2011-03-08).
[87] Code of Judicial Ethics, ICC-BD/02-01-05, s. 4 ff.
[88] Code of Conduct for United States Judges, s. 2.

6 Analys

I detta kapitel besvaras författarens syfte och frågeställningar genom dennes ovan anförda granskning av Sveriges etiska föreskrifter samt Norges samlade etiska dokument och internationella etiska föreskrifter. För att komma fram till uppsatsens slutsatser jämför författaren de olika etiska föreskrifterna med varandra.

6.1 Vad avses med etik?

Ordet etik kommer från de grekiska orden: *étos* och *éthos*. Det första ordet betyder vana eller oskriven lag och det sista ordet betyder ståndpunkt eller sinnelag. Medan moralen syftar till traditionen av vad som uppfattas vara rätt och orätt, är etiken moralens teori. Den består av en teoretisk reflektion över värderingar och dess grunder. Etiska värderingar blev först uppmärksammat av den grekiske filosofen Sokrates (470-399 f.Kr). Han ansåg att etiken var betydelsefull då den lade grunden för hur man skulle leva på rätt sätt.

Vad gäller Sverige finns numera en rad etiska regler för olika yrkesgrupper och således även för domare. Författaren kan konstatera att Sveriges nuvarande domaretik har till syfte att vägleda domaren i sin yrkesroll. Etiken för domare handlar om hur denne dömer med tanke på värderingar, övriga intressen och bisysslor. Dock har domaretiken i Sverige inte tilldelats fullt genomslag i privatlivet som möjligtvis Sokrates skulle kunna önska.

6.2 Allmänna behörighetsvillkor

Författaren kan konstatera att det ställs olika behörighetsvillkor för lagfarna domare och de icke-lagfarna domarna. I RB 4 kap 1 §. I st. 1 och i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar 28 § stadgas de allmänna behörighetsvillkoren för domare. Där stadgas att en lagfaren domare ska vara svensk medborgare samt ha avlagt kunskapsprov. Med kunskapsprov menas juristexamen eller den äldre jurist kandidatexamen. Vidare stadgas i RB 4 kap. 1 § st. 2 att domare inte får utöva sitt ämbete om denne är försatt i konkurs eller har förvaltare. St. 2 är gällande även för nämndemän och sakkunniga ledamöter.

De allmänna behörighetsvillkoren för de icke-lagfarna domarna, nämndemännen, stadgas i RB 4 kap. 6 §. Stadgandet kräver att en nämndeman ska vara svensk medborgare, ha uppnått myndighetsålder samt vara folkbokförd i den aktuella kommunen. Utöver detta får inte nämndemannen vara försatt i förvaltarskap.

6.3 Särskilda behörighetsvillkor

Gemensamt för alla domare, är reglerna om de särskilda behörighetsvillkoren. Dessa regler stadgas i RB 4 kap. 13 § och kallas för domarjäven. Reglerna är tio till antalet och innebär att en domare blir diskvalificerad att döma i ett mål då denne är obehörig att delta i handläggningen. Domaren får ej på grund av förhållande till part eller det som rättegången behandlar, ha intresse i utgången i målet. Detta förhållande kan påverka, medvetet eller omedvetet, dennes vilja eller omdöme i handläggningen eller domslutet. Syftet med jävsreglerna är att främja en hederlig moral och god etik i domstolarna. Jävsreglerna existerar också för att säkerställa medborgarnas rättssäkerhet. Författaren kan konstatera att medborgarna således ska skyddas mot maktmissbruk

med hjälp av jävsreglerna. Vidare kan en misstanke om maktmissbruk rubba förtroendet för domstolarna som senare kan utvecklas till att medborgare ifrågasätter rättssäkerheten. Detta kan tillslut leda till legitimitetstvivel. Författaren konstaterar därmed att jävsreglerna fyller en viktig funktion som är av etisk, moralisk och skyddande natur.
Författaren kan vid en läsning av reglerna konstatera att de är avsedda för specifika situationer.

Författaren anser att jävsreglerna är viktiga i rättsprocessen och framförallt för parterna. Reglerna har en tydlig koppling till domaretiken, då reglerna behandlar när en domare är jävig eller inte och således när en domare eventuellt inte dömer opartiskt. Författaren anser att domarens opartiskhet ska vara garanterad. Av detta skäl är jävsreglerna viktiga ur etisk synpunkt. Naturligtvis är det av värde att de benämner och ger exempel på specifika jävssituationer då det underlättar för förståelsen av dem.

6.4 Etiska föreskrifter för domare i Sverige

6.4.1 Domarreglerna

Författaren konstaterar att det i Sverige finns ett antal etiska dokument, principer och bestämmelser. Det äldsta etiska dokumentet kan spåras tillbaka till 1500-talet. Det var vid denna tid som Olaus Petri tros ha framställt domarreglerna. Reglerna är fyrtiotre till antalet och av dessa har ca sexton ett etiskt innehåll avsedda för domare. Författaren anser att det finns en tydlig påverkan av religionen inledningsvis och det kan följas genom hela dokumentet.

Flera etiska regler går att härleda ur domarreglerna. I domarreglernas första regel stadgas domarens skyldighet att hålla sig à jour angående sin kunskap om rätten. I andra regeln stadgas att domaren genom sitt ämbete ej får missbruka sin makt då ämbetet är konstruerat för att göra allt för allmänhetens bästa. I sjätte regeln stadgas domarens lydnad under lagen. Domarens avgöranden ska följaktligen grundas på lag. I sjunde, åttonde, trettonde stadgas domares skyldighet att beakta den enskildes bästa vid tillämpning av lag. Domaren har även rätt att laga efter läglighet om det fordras för den enskildes bästa. I den 12 och 18 regeln anförs att domaren ska tyda lagen och dess syfte. Den 21 regeln stadgar domarens objektivitet. I denna punkt nämns specifikt att domaren ej får ta hänsyn till parternas samhällsstatus. I den 22 regeln anförs domarens neutralitet. Domaren ska även behandla parterna korrekt. Den 24 regeln stadgar att domarens skall, efter noggrant övervägande, avlägga dom. Domaren får följaktligen ej förhasta en dom. Den 28 regeln anför att domaren är skyldig att försöka förlika parterna innan denna avlägger dom. I den 35 regeln stadgas att domen skall grundas på bevis som uppkommit vid målets upptagande. I den 39 regeln anförs att en domare inte får låta sig mutas eller påverkas av vänskap eller ovänskap. Slutligen ska även tilläggas att det i regel 16, den sjunde meningen, stadgas att ingen får vara domare angående sin egen sak.

Trots att reglerna är ca 500 år gamla och skrivet på ett ålderdomligt språk anser författaren att dessa är tidsenliga. Det kan konstateras då flera av dessa bestämmelser existerar idag i andra svenska och även internationella etiska dokument. Otvivelaktigt kan paralleller dras till samtliga gällande etiska riktlinjer för domare i Sverige. Tydliga kopplingar, till domarreglernas ovan uppräknade principer, kan således dras till RF, domareden, BrB, LOA samt jävsreglerna.

I RF 1 kap. 1 § 3 st. stadgas att domstolarna är bundna vid sina egna normer. Detta lagstadgande kan följaktligen sammankopplas med domarreglerna nummer sex, som föreskriver att domaren ska döma efter lagen. Vidare i RF 1 kap. 2 § 1 st., som stadgar människors lika värde,

kan kopplingar dras till domarreglerna nummer 21. Där stadgas att domaren ej får fästa vikt vid parternas samhällsstatus. Därutöver i RF 1 kap. 9 § stadgas bestämmelser om att domstolar ska beakta alla människor likhet inför lagen. Det opartiska stadgandet kan sammankopplas med regel nummer två, tjugoett och trettiofem i domarreglerna, där det föreskrivs att domaren ej få missbruka sin makt, att denne ska förhålla sig objektiv och att denne ska grunda domen på bevis som uppkommit vid målets upptagande.

Domareden kan i vissa meningar återkopplas till domarreglerna. Den första etiska principen som kan sammankopplas med domarreglerna är placerad i uttrycket: ”…*i alla domar rätt göra*…*”*. I Olaus Petris domarregel nummer två stadgas att domaren ej får missbruka sin makt och att denne ska verka för allmänhetens bästa. Domareden fortsätter med att fastställa att domaren inte ska fästa vikt vid parternas samhällsställning. Objektivitet åsyftas därmed i domaredens uttryck: *”…ej mindre den fattige än den rike*…”. En sammankoppling med Olaus domarregel 21 går inte att undvika. Där stadgas att domaren inte får ta hänsyn till parternas samhällsstatus. Vidare ska domaren enligt domaredens uttryck: ”…*döma efter Sveriges lag och laga stadgar*…”. Domaren har därmed att döma endast efter lagen. En parallell kan dras till Olaus sjätte domarregel där det föreskrivs domarens lydnad under lagen. Vidare, enligt domareden, ska domaren inte vränga lagen utan döma efter lagens syfte enligt domaredens uttryck: ”…*aldrig lag vränga*…”. Återigen anser författaren att det finns en likhet med Olaus domarregler. I detta uttryck aktualiseras regel sju, åtta, tolv, tretton och arton. Där stadgas domarens skyldighet att beakta den enskildes bästa vid tillämpning av lag och att denne ska tyda lagen efter dess syfte. Domareden slår vidare fast att en domare inte får påverkas av irrelevanta faktorer, gåvor eller ta emot mutor. Detta kan utläsas ur uttrycket: ”…*orätt främja för släktskap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak*…”. En koppling kan dras till Olaus domarregel två och trettionio, där det stadgas att en domare ej får missbruka sin makt, låta sig mutas eller påverkas av vänskap eller ovänskap. Vidare kan utläsas en princip som innebär att domaren skall grunda en dom på vad som är bevisat i målet. Detta föreskrivs i domaredens uttryck: ”…*ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är*…”. Återigen kan en koppling dras till Olaus domarregler. Därmed blir den trettiofemte regeln aktualiserad som föreskriver att en dom ska grundas på bevis som uppkommit vid målets upptagande.

I BrB:s 20 kap. 1 § stadgas bestämmelse om tjänstefel. Stadgandet kan sammankopplas med domarregel nummer två. Där föreskrivs ett förbud mot maktmissbruk och att domarämbetet är till för allmänhetens bästa. Vidare kan BrB 2 § återkopplas till domarreglerna då regeln stadgar förbud mot att ta emot muta. Samma reglering kan utläsas ur domarregeln nummer två där det föreskrivs ett förbud mot maktmissbruk.

LOA:s stadgande i 7 §, om förbud för domare att utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för denne eller skada myndighetens anseende, kan återkopplas till domarreglerna nummer två och tjugoett. Dessa föreskriver ett förbud mot maktmissbruk, att domarämbetet är till för allmänhetens bästa och att denne ej får ta hänsyn till parternas samhällsstatus.

Slutligen kan jävsreglerna, som behandlar när en domare är diskvalificerad att döma i ett mål, kopplas ihop med domarregel nummer 16, i den sjunde meningen, om att ingen domare får döma i egen sak. Paralleller kan också dras till FN:s deklaration om de civila och politiska rättigheterna, art 14, som föreskriver att alla människor ska vara lika inför lagen och att domstolar ska vara objektiva. I denna bestämmelse aktualiseras domarregel nummer 21, där domaren ska vara objektiv och där denne ej får ta hänsyn till parternas samhällsstatus. En parallell finns även

till FN:s Basic Principles on the Independence of the Judiciary p. 2. Bestämmelsen stadgar att domstolar ska vara opartiska och avgöra mål i enlighet med lagen. Målen ska även avgöras utan påtryckningar eller annan påverkan. Paralleller kan dras till domarregel nummer sju, tjugoett och trettionio, som stadgar att domaren ska beakta den enskildes bästa vid tillämpning av lag, objektivitet och förbud mot att låta sig mutas eller påverkas av irrelevanta faktorer.

Ovan anförda sammankopplingar till nutida svenska och internationella etiska riktlinjer påvisar att domarreglerna, trots sin ålder och de religiösa inslagen, består av principer som är av stor betydelse än idag, som exempelvis objektivitet och domarens lydnad under lagen. Dock är domarreglerna skrivna på ett ålderdomligt språk med religiösa inslag. Slutligen må noteras att de ej är anpassade för dagens samhälle, då ovan uppräknade anledningar medför att de ej är tidsenliga.

6.4.2 Regeringsformen

Vad avser RF kan författaren konstatera att den innehåller flera stadganden avsedda för domare och kan följaktligen ses som etiska föreskrifter. Flera av dessa föreskrifter har redan kommit i uttryck i Olaus Petris domarregler. Föreskrifterna börjar i RF 1 kap 1 § st. 3, där det stadgas att den offentliga makten verkställs genom lagarna. Lagkommentaren föreskriver att denna bestämmelse innebär att domstolarna är bundna av sina egna normer. Domaren blir därmed bunden att följa de lagar som denne tillämpar.

I RF 1 kap. 2 § 3 st. stadgas att vid utövning av den offentliga makten skall man respektera allas lika människors värde, frihet samt värdighet. Denna bestämmelse uttrycker viktiga mål för samhället där även domaren har en roll. Domaren ska utöva sitt domarämbete med objektiva ögon.

I RF 1 kap. 9 § stadgas att bland annat domstolar i sin verksamhet ska beakta alla människors likhet inför lagen samt att de ska efterleva saklighet och opartiskhet. I JO 2004/05 uttrycks att domare skall uttrycka sig sakligt och korrekt. I JO 1998/99 uttrycktes att krav som ställs på domare är bland annat opartiskhet, objektivitet och likabehandling vid tillämpning av lagar, förordningar och andra bestämmelser.

I RF 11 kap 3 § stadgas att ingen myndighet, ej heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i ett specifikt mål. Lagkommentaren förklarar att domstolar besitter en självständighet som inte får förryckas dem. Förarbetet till stadgandet menar att domstolarnas självständighet har grundläggande betydelse för rättssäkerheten.

I RF 11 kap 7 § stadgas domarens oavsättlighet. Domaren får endast skiljas från anställningen om denne visat sig olämplig att inneha anställningen på grund av brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna som anställningen inneburit. Domare får även skiljas från anställningen på grund av pensionsålder eller om denne enligt lag är skyldig att lämna sin tjänst då förlusten av arbetsförmågan är permanent. JK har i ett mål, diarienummer: 2495-05-22, rörande ett justitieråd som köpt sexuella tjänster, beslutat att denne inte visat sig olämplig att inneha tjänsten. I AD 1989 nr 52 ansåg AD att en domare ska äga allmänhetens förtroende och respekt för att kunna verkställa sin uppgift. Höga krav ska därmed ställas på en domares heder och integritet.

I RF 11 kap. 14 § stadgas lagprövningsrätten som tilldelats domarna. Enligt lagkommentaren kan då domare frångå en bestämmelse. Detta gjorde i det så kallade ”Lassagårdsmålet” då ett förbud ansågs vara oförenlig med EG-rättens allmänna principer.

Samtliga principer som är stadgade i RF 1 kap. 1 § 3 st., 2 § 1 st., 9 §, 11 kap. 3 §, 7 § och 14 §, stadgar bestämmelser beträffande domaretik. De stadgar domarens bundenhet vid lagen, dennes skyldighet att respektera alla människors lika värde, objektivitet, saklighet, självständighet, oavsättlighet och dennes lagprövningsrätt. Författaren kan konstatera att viktiga rättsfall, så som ”Lassagårdsmålet”, och avgöranden från JO, exempelvis JO 2004/05 s. 52 och JO 1998/99 s. 534, slår fast att domarens opartiskhet, objektivitet, likabehandling, saklighet och dennes rätt att frångå lagar i vissa fall, är mycket viktiga rättigheter och skyldigheter för denne.

Som en följd av att RF är grundlagsfäst anser författaren att de etiska principerna som RF innehåller delvis utgör grunden för domaretiken. Detta kan också konstateras då en del av principerna även kan spåras tillbaka till domarreglerna. Emellertid är den ej tillräcklig vid avsaknad av andra etiska föreskrifter.

6.4.3 Rättegångsbalken

I RB stadgas domareden. Eden som stadgas i 4 kap. 11 § är liksom domarreglerna utformad på ett ålderdomligt språk. Emellertid befästs många viktiga etiska principer i eden. Den stadgar etiskas principer som rättvisa, objektivitet, bundenheten vid lagen, och att domaren ska döma efter lagens syfte. Vidare stadgar eden att domaren ej får ta emot mutor eller påverkas av irrelevanta faktorer. Domaren ska dessutom grunda en dom på vad som är bevisat i målet och slutligen stadgas även en princip angående sekretess. Ett samband kan ses med domarreglerna och RF då de stadgar överensstämmande påbud.

Trots sambandet med domarreglerna och RF har domareden ett värde i sig. Det är nämligen eden som domaren själv avlägger. Den lägger grund för vilka krav och skyldigheter som domare har att rätta sig efter. Eden är enligt SOU 1926:31 ägnad att ge upphov till en förståelse för de tunga förpliktelser som domarämbetet åtnjuter. Författaren anser att det i domareden befästs många viktiga principer för domare. Dock, som uttrycktes ovan, är många av dessa principer redan stadgade i domarreglerna eller RF. Trots detta anser författaren att domareden ändå har ett värde i sig, då det är denna ed som domaren i egen person avlägger. Eden lägger således en grund för vilka krav och skyldigheter som domarämbetet innebär för en domare. Vidare anser författaren att det dessutom är viktigt för nämndemannen att avlägga eden då det lägger en större tyngd på faktumet att dennes uppgift är betydelsefull. Vidare har naturligtvis eden, precis som med de lagfarna domarna, ett värde i sig.

Därutöver stadgar RB också jävsregler för domare. Dessa regler har en viktig funktion som etisk föreskrift. Jävsreglerna stadgar nämligen förhållanden där domaren är obehörig att döma i ett mål. Författaren har behandlat jävsreglerna i kap. 6.3 ovan.

6.4.4 Brottsbalken

Vidare stadgar BrB etiska föreskrifter angående tjänstefel och emottagande av muta, enligt BrB 20 kap 1 och 2 §§. I BrB 20 kap. 1 § stadgas att den person som uppsåtligen eller genom vårdslöshet, vid myndighetsutövning, genom handling eller underlåtenhet försummar vad som åläggs denne ska dömas för tjänstefel, till böter eller fängelse. Enligt lagkommentaren har kraven som uppgiften innefattade betydelse. Dessa krav vägs sedan mot faktorer rörande gärningsmannen personligen som kunskap, erfarenhet och utbildning.

Domaretiken i detta lagstadgande är tydlig då den beskriver hur domare inte får åsidosätta de lagar som de lyder under. Detta lagstadgande kan kopplas samman med Olaus domarregel två.

Vidare i BrB 20 kap. 2 § stadgas ett förbud mot att ta emot muta. Enligt lagkommentaren ska förmånen som tas emot vara en otillbörlig belöning. Otillbörlighetsbegreppet sträcker sig långt gällande myndighetsutövning.

Denna etiska princip kan kopplas ihop med Olaus andra domarregel och även domareden, där det stadgas ett förbud mot att ta emot muta.

Följaktligen finns det i BrB också en återupprepning av det i Olaus domarregler sagda och till viss mån vad som stadgas i domareden. Författaren anser att det ur domaretisk synpunkt är nödvändigt att ha dessa etiska principer för domarna åtskilda från övriga etiska regler då dessa regler stadgar brott. Dessa regler berör dessutom inte endast domare utan andra personer som utför myndighetsutövning.

6.4.5 Lagen om offentlig anställning

Slutligen har framställningen även behandlat LOA. I lagen stadgas bestämmelser angående vad en domare får sysselsätta sig med utanför sin egen domarsyssla. Författaren kan konstatera att domare har en viss frihet vad gäller bisysslor. Dock stadgas ett förbud i 7 § för domare att utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för denne eller skada myndighetens anseende. Enligt lagkommentaren får domare ej ha bisysslor som exempelvis: egen näringsverksamhet eller uppdrag av rättslig natur. Emellertid finns det bisysslor som är tillåtna, exempelvis: förtroendeuppdrag som är fackliga, politiska eller av ideell natur.

Vad avser ovan nämnda paragraf anser författaren att det finns likhet med RF 1 kap 9 § som stadgar opartiskhet.

6.5 Förslag till justeringar i de svenska etiska föreskrifterna

Sammanfattningsvis kan konstateras att samtliga av de svenska etiska föreskrifterna som finns att tillgå för domare är utspridda i olika dokument. Därutöver kan konstateras, som författaren redan uttryckt, att språket är skrivet på ett ålderdomligt språk, ibland med ett religiöst inslag. Användandet av ett ålderdomligt språk synes främst vara tydligt i domarreglerna och domareden. Domarreglerna har dessutom i sitt språkbruk inspirerats av religion. Författaren anser därmed att de etiska föreskrifterna bör förnyas till ett mer tidsenligt språkbruk, för att underlätta förståelsen av innehållet i dokumenten. De bör även förnyas och anpassas till dagens samhälle.

Vidare kan det konstateras att det även sker en omfattande upprepning av regler vid läsning av samtliga föreskrifter. Vid författarens granskning av de svenska etiska föreskrifterna är det främst Olaus Petris domarregler som upprepas i de övriga etiska föreskrifterna. Förslagsvis kan de etiska föreskrifterna sammanställas till ett dokument. Vad avser Olaus Petris domarregler, är de av en hög ålder och eventuellt kan reglerna ej vara tillräckligt moderna för att kunna användas till en modernisering av dem. Risken är att reglerna ej blir Olaus Petris domarregler, utan istället en helt nu framställning. En möjlig lösning är att bevara Olaus Petris domarregler intakta. En ny och modern framställning av domarreglerna kan då istället sammanställas, i en föreskrift som kan ansluta till det tilltänkta sammanställda dokumentet av alla de etiska föreskrifterna. Författaren anser att en modernisering och en sammanställning av föreskrifterna skulle lösa de ovan uppställda problemen.

Författaren har försökt att sammanfatta de svenska etiska föreskrifter och dokument som behandlats i denna framställning. Författarens syfte var att betrakta och undersöka om ytterligare etiska föreskrifter är nödvändiga eller ej. Vid en sammanfattning, av de etiska föreskrifter och regler som finns att tillgå för de svenska domarna, kan följande riktlinjer urskiljas:
1. Domaren är självständig i förhållande till riksdagen och andra organ. Statliga såväl som icke-statliga.
2. Domaren är bunden vid lagen. Trots detta kan lagprövningsrätten användas av domaren. Denne får då endast avvika från lagen då en underordnad bestämmelse står i strid med en överordnad bestämmelse.
3. En domare ska uppträda neutralt, objektivt och sakligt. Denne får inte låta sig mutas eller påverkas av irrelevanta faktorer. Exempelvis samhällsstatus eller egna intressen. Domare får ej heller missbruka sin makt.
4. Domaren ska tolka lagen i enlighet med dess syfte. Denne ska även tillämpa lagen till den enskildes bästa.
5. Domaren får ej utanför sin tjänst handla på ett sådant sätt att det rubbar tilltron till dennes opartiskhet.
6. Domarens avgöranden får ej vara förhastade, utan noggrant övervägda. De ska även grundas på de bevis och omständigheter som uppkommit vid rättegången.
7. Domare ska vidmakthålla sin kunskap om rätten, samt ej bryta de regler som är gällande för dennes yrkesutövning.
8. Domaren ska ej yttra sig om sekretessbelagda uppgifter för obehöriga.
9. Domare får ej döma i egen sak.

Såsom författaren utformat och sammanfattat de etiska föreskrifterna, i nio punkter ovan, är de mer förståeliga än vissa av de nuvarande föreskrifterna, som till sitt innehåll är ålderdomligt skrivna. Främst åsyftas Olaus Petris domarregler och domareden. Föreskrifterna i RF, BrB och LOA går följaktligen att läsa och förstå. Naturligtvis kan jurister och även medborgare förstå domarreglerna och domareden. Emellertid är dessa föreskrifter betydligt mer svårbegripliga än RF, BrB och LOA:s föreskrifter. De senare är anpassade efter dagens språkbruk i högre grad.

Vad sedan avser den ovan anförda sammanfattningen, av de svenska etiska föreskrifterna, uppfattar författaren de nio punkterna som en mycket tunn och otillräcklig grund för domarna att stödja sig mot. Det stöder det tidigare sagda att reglerna bör förnyas. Författaren anser därmed också av ovan anförda anledning, att föreskrifterna bör moderniseras, bearbetas och utökas för att lösa problemet. Vidare bör föreskrifterna sedan sammanställas till ett samlat etiskt dokument, för att underlätta för samtliga användare av dem. Exempelvis domare, jurister och övriga medborgare.

Vad avser införande av ytterligare etiska föreskrifter ställer sig författaren frågande till huruvida det är nödvändigt eller ej. Författaren anser att en modernisering av dem är en bra början för att de skall vara tidsenliga. Sedan kan ytterligare föreskrifter möjligen komma att tilläggas. Vad sedan avser graden av stränghet i föreskrifterna kan författaren tänka sig en strängare eller en eventuellt tydligare reglering.

6.6 Norges etiska dokument och internationella etiska föreskrifter

Vad avser de internationella etiska föreskrifterna, är de många till antalet och många av de europeiska länderna har dem redan. Därutöver planerar resterande europeiska länder att införa etiska föreskrifter.

Vårt grannland Norge har år 2010 antagit ett etiskt dokument med principer för domare vid namn; *Etiske prinsipper for dommeratferd*. Principerna har till syfte att främja domarnas uppträdande så att tillit till domstolarna och domarnas domar frambringas. De etiska principerna har även för avsikt att vara ett rådgivande dokument angående ett accepterad rättsligt agerande. Till skillnad från Sverige har Norges ett samlat etiskt dokument, som dessutom tydligt uttrycker att de etiska principerna är gällande både i den dömande verksamheten och utanför.
Vidare antog Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna år 2008 Resolution on Judicial Ethics. Resolutionen kopplas samman med EKMR art. 21, vilken stadgar villkor för domarämbetet. Villkoren behandlar bland annat att europeiska domstolens ledamöter ska vara moraliskt fläckfria. De ska vidare ej åta sig uppdrag som är oförenlig med deras opartiskhet eller självständighet. Europeiska domstolens resolution har till syfte att ge en tydligare bild över vad som åläggs domarämbetet. I jämförelse med de svenska etiska reglerna är detta dokument strängare i sin utformning. Detta kan konstateras då det stadgas att en domare ska avhålla sig från aktivitet eller medlemskap i förening eller förbund, och undvika situationer som kan påverka tilliten för dennes självständighet. Avseende Sveriges bisysslor är dessa långt mer tillåtande. Förtroendeuppdrag som är av facklig, politisk eller ideell natur är tillåtet i Sverige.

Därtill antog FN Basic Principles on the Independence of the Judiciary år 1985. I jämförelse med föregående resolution är principerna inte stränga till sitt innehåll. Dokumentet innehåller ett antal etiska riktlinjer som tillhandahåller en utgångspunkt för etiska regler för medlemsländerna.

År 2001 framtogs The Bangalore Principles of Judicial Conduct av ett nätverk vid namn Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, bestående av domare i de högsta instanserna från hela världen. Principerna har till syfte att etablera normer för etiskt uppförande bland domare. Dokumentet har en strängare utformning än svenska etiska regler. Detta kan konstateras då det i dokumentet går att läsa att en domare ska acceptera personliga begränsningar som kan ses som betungande för en vanlig medborgare. Vidare i dokumentet stadgas att en domare ska vara fri från kopplingar till den lagstiftande och verkställande makten. Domaren måste vara en uppenbar observatör för att anses vara fri från kopplingar till regeringen. Detta kan jämföras med Sverige där domare får ha förtroendeuppdrag av ideell, facklig eller politisk natur. Sveriges domare är därmed i jämförelse med Bangalore principernas etiska uppförande normer ej uppenbara observatörer.

Vidare har europarådet antagit European Charter on the Statute for Judges år 1998. Emellertid belyser dokumentet mestadels en domares anställningsförhållande. Dokumentet är således inte såsom tidigare nämnda dokument, vilka även behandlar andra situationer än anställningsförhållandet.

Därtill har europarådet också antagit rekommendation nr R (94) 12 år 1994. Rådet har rekommenderat att alla medlemsstaters regeringar ska anta eller stödja dessa principer för att stärka domarnas självständighet och prestationsförmåga. Dokumentet liknar mer en ram av principer som det sedan är upp till medlemsländerna att fylla upp med sina egna föreskrifter och principer.

Slutligen har även internationella brottmålsdomstolen antagit ett etiskt dokument. År 2005 antogs Code of Judicial Ethics. Detta dokument är mer detaljerad och har en strängare utformning. Exempelvis kan nämnas art. 10 sär det stadgas att domare ej tillåts ha någon bisyssla med en politisk funktion. Dokumentet kan därmed jämföras med Bangalore principerna som har en ungefärligen likalydande stränghet i bestämmelserna. Detta kan konstateras då båda dokumenten innehåller betydligt strängare bestämmelser angående domares bisysslor än de övriga uppräknade dokumenten.

Därutöver finnes de mest bearbetade och uttömmande dokumenten i common-law länderna, som exempelvis Kanada och USA. I Kanada har Ethical Principles for Judges funnits sedan år 1998. Dokumentet är detaljrikt till sitt innehåll. I USA har Code of Conduct for United States Judges funnits sedan år 1973. Dokumentet har ända sedan uppkomsten utvecklats och bearbetats. Dokumenten är, i jämförelse med andra internationella riktlinjer, i högre grad mer bearbetade och detaljerade.

6.7 Modernisering och uppdatering av de svenska etiska föreskrifterna

Det kan konstateras att det i Sverige finns ett antal etiska föreskrifter för domare. Som ovan redan uttryckt är emellertid dessa föreskrifter spridda i olika författningar. Som författaren framhållit vid flera tillfällen är en del bestämmelser dessutom skrivna på ett ålderdomligt språk och många av dem upprepas i andra föreskrifter. Slutligen bör noteras att spridningen av dem i olika författningar gör det inte lätt att hitta dem för medborgare. Vad sedan avser en del av föreskrifternas skriftspråk, förvärrar det ålderdomliga språket det hela ytterligare.

Förslagsvis kan de etiska reglerna sammanställas i ett enda dokument. Detta skulle inte endast underlätta för domarna och övriga jurister utan därtill underlätta för medborgarna. I ett sammanställt dokument skulle de ovan nämnda problemen, angående spridningen och skriftspråket, kunna förstås och redas ut.

Emellertid ställer ett eventuellt sammanställt dokument flera avvägningar och bedömningar innan ett sådant beslut kan fattas. Författarens fråga synes således vara vilka fördelar och nackdelar ett samlat etiskt dokument skulle frambringa. Vid en analys av fördelar och nackdelar för ett samlat etiskt dokument förefaller fördelarna vara många. Författaren kommer följaktligen att ta upp eventuella fördelar och nackdelar nedan.

För det första är en diskussion angående domaretik viktig att väcka då det kan väcka intressanta och aktuella frågor hos domare, övriga jurister och medborgare. Dessa frågor och eventuella synpunkter skulle sedan kunna hjälpa till att utveckla det sammanställda dokumentet. I ett diskussionsforum angående etik kan kritik och beröm framföras av alla aktuella yrkesgrupper. Erfarenheter och idéer kan lyftas fram på sätt som stärker och utvecklar etiken. Domare kan lyfta fram problem med de nuvarande spridda föreskrifterna. Dessutom kan olika yrkesgrupper möjligtvis inneha olika synsätt på etik. De kan möjligtvis ha en förväntad bild på domarens etiska agerande och tänkande. Förväntningar från olika yrkesgrupper och framförallt medborgarna bör naturligtvis lyftas fram vid en eventuell sammanställning av de etiska föreskrifterna. På detta sätt kan en pågående diskussion utveckla domaretiken mot den nivån som samhället värderar vara rimlig. Ett sammanställt dokument blir därmed tidsenligt med en pågående diskussion.

Med en växande etisk diskussion kan ämnet få ett större studie- och diskussionsutrymme på bland annat landets alla juristutbildningar, domarutbildningar,

vidareutbildningar och även för andra angelägna yrken som åklagare, advokater och försvarsadvokater. Samtidigt kan ett samlat etiskt dokument och en pågående etisk diskussion få domare, och blivande domare, att reflektera en gång extra angående deras beteende och uppträdande både inom domarämbetet och utanför. Diskussionen kan även bidra till att domare tänker på vilka konsekvenser dennes handlingar och agerande får. Detta kan naturligtvis få en positiv effekt på så vis att domare blir mer försiktiga och möjligtvis reflekterar under sin arbetstid i domstolen huruvida denne iakttar och följer föreskrifterna. I detta sammanhang må noteras att domaren möjligtvis tänker på hur denne agerar i dennes privata liv, vilka konsekvenser dennes val av leverne får, eller kan få, med tanke på domarämbetet. Dessutom, med hjälp av en ständig etisk diskussion som ovan redan uttryckts, kommer det samlade etiska dokumentet utvecklas och därmed vara uppdaterat med samhällets nuvarande värderingar. Det kommer därmed vara tidsenligt. Det blir då enklare, med ett modernt sammanställt etiskt dokument, för domare att avgöra etiska frågor dagligen.

Enandet av de etiska föreskrifterna i ett dokument är också en viktig erinran om etiken som ska förefinnas i domarkåren. Det är genom ett enande av de etiska föreskrifterna en viktig påminnelse om de etiska föreskrifterna. Det kan göra domarna mer medvetna om etiken i juridiken. Det kan få positiva resultat, genom att domarna reflekterar angående etik oftare, i anslutning till domarämbetet. Erinran kan få domare att tänka om och få en chans till, att komma till rätta med sig själv som professionell domare, vad gäller etiska frågeställningar. Efter många år som domare kan en erinran därmed vara en viktig väckarklocka.

Tilläggas kan att om alla dessa etiska regler för domare sammanställs i en enda samling underlättar det för undervisningen av de nya domarna. Samlingen skulle då kunna utgöra en tydligare utgångspunkt i undervisningen än de etiska regler som idag är utspridda i olika föreskrifter och dokument. Denna utgångspunkt skulle då kunna resultera i fortsatta diskussioner inom domaretik, vilket av författaren anses vara bra. De nya domarna skulle då vara uppdaterade på de rådande etiska reglerna redan från början av deras domarkarriär. Om en kontinuitet sedan skapas är domarna konstant uppdaterade på domaretiken. Vilket sedan följer med dem ut i domarkarriären.

Vidare bidrar ett enda etiskt dokument till att etiken blir tydligare och enklare att finna. Naturligtvis bidrar tydligheten och sammanställningen av de etiska föreskrifterna främst mer till medborgarna, än juristerna. Detta anses av författaren vara en mycket viktig och stor fördel med de samlade etiska föreskrifterna i ett enda dokument. Medborgare skulle då enkelt kunna finna alla de etiska föreskrifterna samlade. Dessutom kan ett förbättrat och uppdaterat språk bidra till en högre medborgarförståelse för de etiska föreskrifternas innehåll. Detta skulle i sin tur bidra till förståelse för vilka rättigheter medborgarna har gentemot domarna. Författaren syftar på att domaren exempelvis ska behandla parterna korrekt och inte vara partisk. De etiska reglerna skulle då kunna upplysa allmänheten om medborgarnas rättigheter och domarnas skyldigheter på ett helt annat sätt än innan, då de var utspridda. Författaren anser också att medborgarnas nyfunna insyn och förståelse för föreskrifterna borde resultera i ett ökat förtroende för domstolsväsendet och domarna.

Vidare anser författaren att förståelsen av föreskrifterna kommer att underlättas då språket moderniseras och uppdateras. Med en högre förståelse åsyftas både jurister och medborgare. Emellertid är det svårare för medborgare utan juristutbildning att förstå juridiska föreskrifter. Därför kan reglerna, med en ny språklig utformning och en tydlig systematik, förstås av en större medborgargrupp än för tillfället.

Författaren anser därtill att med en tydlig språklig utformning som är förståelig för samtliga vuxna medborgare kommer förtroendet att öka för domstolsväsendet. Förtroendet kommer öka främst på grund av att föreskrifterna inte enbart kommer att förstås av en grupp människor med en viss typ av utbildning, vilket i stort sett var fallet innan. Om föreskrifterna delas med och förstås av en större medborgargrupp blir föreskrifterna mer öppna för samhället. Förtroendet kommer således att öka, då insynen och därmed också förståelsen av föreskrifterna för medborgarna blir större.

Därutöver kan medborgare erhålla ytterligare fördelar med ett samlat etiskt dokument. Dokumentet kan ge vägledning åt medborgare som är missnöjda med en domare och som följaktligen vill överbringa missnöje och kritik. Ett samlat etiskt dokument skulle kunna underlätta för medborgarna då det skulle kunna bringa tydligare klarhet i vad domarna har för skyldigheter gentemot medborgarna. Dokumentet skulle även bidra till en bättre förutsebarhet för medborgarna och domare, till nytta för bådas rättssäkerhet.

Vidare kan de etiska riktlinjerna även brukas som stöd för domare i sitt dagliga arbete. Ett samlat etiskt dokument skulle då kunna underlätta för domare att använda det som vardagligt stöd. Som exempel kan Norges etiska dokument, *Etiske prinsipper for dommeratferd*, uppbringa ett visst stöd för denna fördel. Då Norges etiska dokument har bland annat syftet att vara ett rådgivande dokument angående ett bra rättsligt agerande, kan även det svenska sammanställda etiska dokumentet utgöra ett lika gott stöd. Vore de etiska riktlinjerna utspridda, som idag, är det inte lika lätt att använda dem som stöd då det är både arbetsamt och tidskrävande att leta upp de olika etiska föreskrifterna i de spridda dokumenten. Domarna skulle därmed kunna börja använda det samlade etiska dokumentet som stöd vardagligt. De unga domarna skulle med en tidig inlärning om att använda de etiska reglerna dagligen få ett kontinuerligt och bra stöd i vardagen. Detta skulle kunna resultera i en bättre användning av de etiska reglerna och en tryggare garanti för att de används. Dessutom kan användningen av etiska regler i ett samlat dokument resultera i ett kontinuerligt användande av reglerna under domarnas yrkesliv. Detta resulterar i domare som ständigt är uppdaterade och kunniga om vilka skyldigheter och krav som ställs på dem. Reglerna i en helhet skulle även kunna underlätta för användandet av dem som komplement till lagstiftning och redskap för att tolka lagstiftningen.

Slutligen kan ett sammanställt etiskt dokument tillföra ett gott för landets samtliga domstolar. Om domarkulturen skiljer sig åt domstolar emellan kan en sammanställning av de etiska regler som existerar och de som inte finns nedskrivna, men som återfinns dagligen på domstolarna, bidra till att skapa en uniform kultur på samtliga domstolar. Detta skulle underlätta för domare och blivande domare som söker ett arbete på en annan domstol än den de arbetat på tidigare. En uniform kultur skulle då understödja den nya domaren och bidra till att denne lättare introduceras vid den nya arbetsplatsen. Naturligtvis manifesterar en sammanställd reglering även föreskrifternas enande och självständighet. Mot bakgrund av ovan anförda analys och argumentation synes behovet av en enhetlig och uppdaterad reglering vara uppenbart.

I korthet finnes många anledningar till att sammanställa de spridda etiska föreskrifterna som idag existerar. Emellertid finns det även argument för att inte sammanställa dem.

För det första kan en sammanställning av de etiska reglerna ses som onödig då de etiska föreskrifterna redan är självklarheter inom domarkåren. För det andra använder domarkåren de etiska föreskrifterna och de lär även ut dem till de nya domarna utan några svårigheter. Emellertid ställer sig författaren frågande till de ovan anförda argumenten då de

etiska reglerna och riktlinjerna inte är självklarheter för medborgarna. Författaren anser följaktligen att medborgarna bör ha tillgång till ett samlat, systematiserat och tydligt etiskt dokument. Således bör de sammanställas och uppdateras till ett tidsenligt dokument enbart av den anledningen. I Olaus Petris domarregel nummer tre stadgas *"Ty domaren är för den menige mans skull, och icke den menige man för domarens skull"*. Denna mening belyser hur viktig roll domaren har och att denne är till för medborgarna. Författaren anser följaktligen att medborgarna bör ha tillgång till de samlade reglerna om domarna ändå anser att de är självklarheter. En sammanställning av reglerna bör därmed inte besvära domarna. Tvärtom bör en sådan sammanställning i längden underlätta för domarna precis som den klargör och underlättar för medborgarna. Författaren anser att domarna då kommer, i högre grad, mötas av förstående medborgare.

Det tredje argumentet mot ett sammanställt etiskt dokument är att det sammanställda dokumentet ej kommer att få acceptans i samhället på grund av att den ej är gällande i domarens privatliv. Man kan då ifrågasätta om det inte är lika bra att behålla de nuvarande etiska reglerna i skilda dokument. Författaren anser att det sammanställda etiska dokumentet naturligtvis bör ha det primära syftet att bistå som vägledning för domaren i dennes yrkesutövning. Emellertid anser författaren att dokumentet även bör ha en vidare tillämpning. Författaren menar att ett samlat etiskt dokument bör vara gällande även i domarnas privata leverne. Detta på grund av att vissa yrken har högre krav på sitt uppträdande, även i andra sammanhang än i dennes yrkesutövning. Exempel på sådana yrken är: präst, domare och politiker. Exempelvis är det inte lämpligt att en präst endast avhåller sig från att svära när denne är i tjänst, utan även på sin fritid. På samma sätt anses det stötande om en domare på sin fritid köper sexuella tjänster eller misshandlar sitt barn. Vidare anser författaren att en högt uppsatt politiker som köper sexuella tjänster eller köper privata resor med partiets egna pengar ej är lämplig för det ansvar och förtroende som dennes arbete innebär. Avseende domare anser författaren att denne, som är en person med en gedigen och lång utbildning och som dessutom erhåller en hög lön, ska följaktligen tilldelas höga krav från medborgare och kollegor att föregå med ett gott exempel. Därmed ska domaren följa de krav som ställs på denne. Vidare menar författaren att det är domarens handlande i dennes privatliv som sätter ribban för medborgarnas respekt och tillit till rättsväsendet. Därmed anser författaren att ett sammanställt etisk regelverk skulle få större acceptans och tilldelas en gynnsam respekt i samhället om föreskrifterna även är giltig i domarens privatliv. Medborgare kan då lita på att en domare som misshandlar sitt barn inte dömer medborgare som har misshandlat sitt barn. Domaren kan då bli ifrågasatt om varför denne ska döma medborgare när denne utfört samma handling. En domare som däremot är en god samhällsmedborgare, kan med ett starkt förtroende och respekt från medborgarna döma över andra människor.

I vissa av de internationella etiska regelverken detaljregleras domarens skyldigheter och rättigheter. Exempelvis har Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i Resolution on Judicial Ethics, stadgat bland annat att domare ska avhålla sig från aktivitet eller medlemskap i förbund eller förening. I kontrast till europeiska domstolen så är det, som författaren tidigare anfört, tillåtet för en svensk domare att ha vissa bisysslor som exempelvis förtroendeuppdrag som är av facklig, politisk eller av ideell natur, enligt lagkommentaren till LOA:s 7 §. Precis som europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity antagit en strängare reglering. The Bangalore Principles of Judicial Conduct som framtogs av gruppen stadgar bland annat att en domare ska acceptera

personliga begränsningar, som kan ses som betungande för en vanlig medborgare. Vidare ska en domare vara en uppenbar observatör för att anses som fri från kopplingar till regeringen.

Författaren anser att dessa två ovan nämnda internationella dokument tar betydelsen av domarens objektivitet och rättssäkerheten till en helt ny nivå, i jämförelse med Sveriges nuvarande etiska riktlinjer. Författaren anser att det är detta steget, som är det sista och mycket viktiga steget för Sverige att genomföra, angående att visa för medborgarna att domaretiken och domarämbetet är av stor betydelse. Om Sverige skulle inneha ett mer detaljreglerat etiskt regelverk tror författaren att detta skulle resultera i en högre rättssäkerhet och en förbättrad objektivitet i svenska domstolar. Författaren är av denna uppfattning då denne tror att samtliga betydelsefulla kopplingar till subjektiva eller partiska sammanhang och situationer för domaren kommer att påverka denne i sitt beslutsfattande i domstolen, även om det är omedvetet. I detta sammanhang må noteras att författaren anser att om en domare handlar på Ica eller Konsum inte har stor betydelse. Däremot om domaren köper sex eller misshandlar sitt barn anser författaren att detta kan påverka denne i dennes beslutsfattande i domstolen. Domaren har då en åsikt som strider mot kvinnors och barns människovärde. Brotten är dessutom brott som Sverige försöker att bekämpa med stora medel och som dessutom är ansedda att vara allvarliga av svenska medborgare. Om domaren då får arbeta kvar på arbetsplatsen anser författaren att den tänkta rättssäkerheten och domarens objektivitet enkelt kan ifrågasättas av medborgare. Vidare anser författaren att medborgarna skulle ha en större tilltro till rättsväsendets rättssäkerhet om domarna var en uppenbar observatör angående exempelvis politik. Författaren är av den tron att detta skulle ge en tryggare bild av att domarna är objektiva och sakliga.

Vidare anser författaren att för att domstolarna skall ha detta stora ansvar måste även domstolarnas domare följa de krav som ställs på dem, annars anses ej domstolsväsendet och dess beslut vara trovärdiga. Författaren anser att det därmed ej är tillräckligt att domare dömer opartiskt. Det måste också synas, främst på domarna. En domare som köpt sex är enligt författaren ej en trovärdig domare och således blir även hans beslut detsamma. Författaren anser att domaretik bör gälla också privatlivet då domarens legitimitet i dennes maktutövning då torde bli stark. En domare måste därmed upprätthålla integriteten även på fritiden. Vad gäller allmänhetens förtroende torde den öka enligt författaren, om domarna även under sin fritid kvarhöll sin integritet. I sammanhanget bör noteras att samhället har givit domare en särskild skyddad förtroendefull rättsställning. Författaren anser därmed att man då också kan ställa högre krav på domare. Författaren har därmed uppfattningen att domarnas privata leverne har betydelse för allmänhetens förtroende för domstolarna. Med domares privata leverne menar författaren hur domaren lever sitt privata liv utanför domarämbetet. I detta sammanhang må noteras att författaren menar att en domares privata leverne endast är intressant om denne avviker från det som anses normalt i det svenska samhället. Naturligtvis med tanke på exempelvis ålder, kön och kulturell bakgrund. Författaren menar att det inte är förbjudet eller kan anses vara onormalt för en domare att tillbringa en kväll på en restaurang och bli berusad. Men med domarsysslan kommer naturligtvis ett särskilt ansvar. Det vore då inte bra om en domare är mycket omtalad för att ligga under bordet tre dagar i veckan eller vara sexköpskund. Enligt författaren är detta skadligt för förtroendet för domarna och rättsväsendet.

Vad avser den problematik som författarens krav framkallar, anser författaren möjligtvis att en del personer kan komma utesluta domaryrket som drömjobb då domarämbetet ställer för hårda krav och begränsningar på det privata levernet enligt dem. Likväl antar författaren att kraven och begränsningarna möjligtvis kommer att tilltala personer som

förmodligen passar bättre för domarämbetet. Det andra problemet som möjligtvis kan uppstå är att domarämbetet blir ett mera stressfyllt arbete med domare som anstränger sig och som lägger ned mycket tid på att absolut inte göra fel eller några misstag. Naturligtvis bör inte ämbetet ställa omöjliga krav på domare, varken på jobbet eller i dennes privata liv. De ska självfallet också få vara människor som gör fel och misstag.

Författaren ställer sig då frågan var gränsen ska dras för domare? Vad avser denna problematik har vi i Sverige för närvarande en gräns som innebär att en domare kan ha förtroendeuppdrag av politisk, facklig eller ideell natur. Härtill har jävsbestämmelserna även en viss betydelse. Om Sveriges sammanställda etiska dokument ska få en strängare etisk reglering bör det finnas tydliga gränser för vad som är acceptabelt och inte acceptabelt. Författaren förutsätter att alla medborgare vill ha opartiska domare. Författaren anser därmed att domaren ej får ha kopplingar som kan påverka denne i sitt beslutsfattande.

Som tidigare nämnts har Sverige för närvarande jävsbestämmelser och bisysslo-begränsningar som reglerar partiskhet och olikbehandling. I dessa bestämmelser och begränsningar stöter man emellertid på gränsdragningsproblem. Det finns situationer där domare kan bli mer eller mindre ifrågasatta huruvida de är opartiska eller inte. Författaren avser att ge exempel på vad en domare inte får eller får göra. Får en domare ha en åsikt privat eller på arbetsplatsen? Vad får en domare ha en åsikt om? Får en domare som äger en bil av märket Volvo döma i ett mål där Volvo som företag är part? Får en domare som är dömd för ett brott döma i ett åtal med samma brottsrubricering som denne själv blivit dömd för? Får en domare som är politisk aktiv i Sverigedemokraterna döma i ett mål om hets mot folkgrupp? Får en domare som har kvinnoföraktande åsikter döma i mål angående kvinnomisshandel? Vilka lagar får en domare bryta mot? Får denne snatta? Får denne bryta mot hastighetsbegränsningarna i trafiken? Får denna bryta mot parkeringslagstiftningen? Vilka brott får en domare utföra utan att förlora sitt domarämbete? Slutligen är författaren intresserad av att få veta om en domare måste passa in i en specifik mall för hur man uppträder och hur man klär sig för att kunna bli domare? Hur ska en domare bete sig?

Det är många frågor som aktualiseras vid ett beslut om en strängare etisk reglering i Sverige. Ett förslag från författaren angående utformningen av en eventuell sammanställning av de svenska etiska föreskrifterna är att inspiration hämtas från utländska etiska regelverk. Sådana frågor skulle eventuellt kunna lösas genom att snegla på common-law ländernas kommentarer till sina etiska riktlinjer. Dels är common-law ländernas etiska dokument mer detaljerade. Därtill har de även bearbetats under en längre tid än vad framställningens övriga internationella etiska dokument har. En inspiration från common-law ländernas etiska föreskrifter är därför av intresse för ett svenskt sammanställt etiskt dokument.

Författarens tänkta sammanställning av Sveriges etiska riktlinjer skulle därmed kunna följa en uppbyggnad som finnes i USA:s Code of Conduct for United States och Kanadas Ethical Principles for Judges. Med andra ord anser författaren att dokumentet bör innehålla etiska regler som sedan följs av kommentarer. De efterföljande kommentarerna bör utformas så att de är mer detaljerade och exemplifierande i sin natur. Det är i dessa efterföljande kommentarer som sedan frågor om exempelvis gränsdragningar kan tas upp. Där kan gränsdragningarna följaktligen också exemplifieras och tydligt besvaras. Dessutom skulle denna uppbyggnad, som inspirerats från common-law länderna, gynna domarkåren och medborgarna på alla de sätt som redan är uppräknade ovan i framställningens analys.

Vad avser kommentarerna anser författaren att generella regler bör undvikas och istället bör tydliga regler stadgas med, som ovan redan nämnts, exemplifierande kommentarer. Här kommer man emellertid att stöta på vissa problem. Författaren tror att specifika områden kommer att vara svårare att reglera än andra. De specifika områdena är exempelvis: en domares bisysslor, värderingar, uppträdande på fritiden, levnadssätt, uttalanden om gällande rätt, relationer till åklagare och advokater, medlemskap i föreningar eller organisationer, politiskt deltagande och slutligen aktiviteter och vänner på facebook. Emellertid tror författaren att dessa områden går att reglera.

Som författaren uttryckt tidigare i framställningen kommer en diskussion uppstå angående domaretik vid en sammanställning av samtliga etiska föreskrifter. Denna diskussion bör utnyttjas och användas för att lyfta fram och lösa viktiga gränsdragningsproblem och frågeställningar som existerar och som kommer att uppkomma. Författaren är av den uppfattningen att problemen kommer att lösas med hjälp av grundliga diskussioner och en nypa sunt förnuft.

Mot bakgrund av ovan anförda är behovet av en enhetlig och uppdaterad svensk etisk reglering uppenbar. Författaren anser att för att medborgarna ska ha tilltro till domstolarna bör domare följa etiska regler och därmed vara en förebild för medborgarna. I detta sammanhang bör även noteras att om medborgarna saknar förtroende för domarnas maktutövning saknas dessutom legitimitet för maktutövningen. Emellertid kan stränga etiska regler upprätthålla och förstärka förtroendet för domstolarna.

Dock måste det samtidigt ifrågasättas om det är rimligt med en strängare svensk etisk reglering. Ifrågasättandet är av stor vikt, då författaren kan konstatera att Sverige samhällsmässigt ej är uppbyggt på samma sätt som common-law länder. Exempelvis Kanada och USA. Nämnda länder har en strängare etisk reglering, men också ett annorlunda uppbyggt samhälle. Härtill kan möjligen tillfogas att Sverige ej har en överensstämmande rättslig historia. Därtill kan även tillfogas att Sverige ej heller har ett överensstämmande rättsväsende med dessa länder. Dessa ovan anförda skillnader anser författaren vara av stor vikt, då skillnader kan resultera i olika slags behov och kapacitet hos länder. Författaren anser att det möjligen kan finnas även andra skillnader som kan behövas ta i beaktande vid en eventuell inspiration från common-law ländernas uppbyggnad av etiska föreskrifter. Av ovan anförda skäl behöver Sverige ej vara i behov av en lika sträng etisk reglering som finnes i common-law länderna.

Författaren anser att det ovan nämnda inte hindrar att en strängare etisk reglering kan anpassas till Sveriges rättsväsende. Beträffande en strängare etisk reglering är det avgörande om Sverige har kapacitet och har ett behov av en sådan reglering. Den tilltänkta etiska regleringen kan exempelvis genomföras med hjälp av flera steg eller med endast ett steg. Det beror på om regleringen uppfyller syftet; att den etiska regleringen blir mer tidsenlig och uppdaterad än den tidigare regleringen. Beroende på hur sträng regleringen ska vara, blir även stegen olika långa för Sverige att ta. Dock bör en grundlig utredning angående Sveriges behov av en strängare etisk reglering utföras, då författarens framställning ej har till syfte att göra just det.

Emellertid måste författaren omvänt ifrågasätta om det är rimligt med en ungefärlig likalydande etisk reglering som existerar i Sverige idag. Följaktligen kan det ifrågasättas om Sverige för närvarande har tidsenliga etiska föreskrifter för domare. Författaren har konstaterat, tidigare i analysen, att så ej är fallet. Författaren syftar främst på språkbruket som finnes i vissa av föreskrifterna samt spridningen av dem i olika bestämmelser. Då fördelarna vid en eventuell

modernisering av föreskrifterna är många till antalet, framförallt till medborgarnas fördel, ser författaren inte något hinder mot att modernisera dem.

Om en strängare etisk reglering med inspiration från common-law länderna ej anses vara lämplig, kan ett eventuellt sammanställt dokument ta inspiration från vårt grannland Norge. Flera fördelar kan fastställas vid en inspiration från Norge. För det första blir det inspirerade etiska dokumentet lättare att anpassa eftersom Sverige och Norge har haft en historisk bakgrund tillsammans. För det andra blir anpassningen lättare eftersom Sverige och Norge har ett liknande rättssystem. Vidare skiljer sig inte det norska samhället avsevärt från det svenska samhället. Domaretiken bör därmed ej vara annorlunda länderna emellan. Följaktligen blir det enklare att hämta inspiration till ett svenskt samlat etiskt dokument från Norge istället för ett common-law land eftersom skillnaderna är mindre mellan Sverige och Norge. Vidare är Norges etiska dokument ungt och relativt oanvänt i jämförelse med exempelvis USA:s etiska dokument. USA har därmed kommit längre i sin bearbetning och uppdatering än Norge. Emellertid är Sverige eventuellt i startposition till att utveckla ett samlat etiskt dokument med strängare etiska regler. Vid en sådan start kan ett första steg vara att hämta inspiration från Norge. En inspiration från Norge kan således anses vara ett mindre steg för Sverige att ta och det kan även anses vara ett mer genomtänkt och klokt val av ovan anförda anledningar.

Oavsett vilken av ovanstående alternativ Sverige eventuellt väljer anser författaren att ovan anförda idéer och förslag bör diskuteras utförligt vid en eventuell uppdatering, sammanställning och ett införande av en strängare etisk reglering.

7 Avslutande synpunkter

Det må noteras att författaren anser att ett samlat svenskt etiskt dokument med en eventuell strängare reglering än vad Sverige förfogat över tidigare bör ha ett tydligt högre syfte. Författaren har medborgarnas rättssäkerhet i åtanke. Författaren anser att Olaus Petris domarregel nummer tre stadgar en mycket viktig princip; *”Ty domaren är för den menige mans skull, och icke den menige man för domarens skull”*. Författaren anser därmed att stränga krav bör vara gällande för domarämbetet. Om en medborgare drabbas av ett enda fel beslut av en domare på grund av dennes oetiska förhållningssätt är det en medborgare för mycket som har drabbats. Om det går att undvika en domares oetiska förhållningssätt med tydligare och strängare etiska regler bör dessa utformas. Författaren anser även att om en enda domare utför en brottslig handling i anslutning till sitt domarämbete eller på sin fritid, som anses vara omoralisk, tillfogar det rättsväsendet en stor skada.

Denna framställning har tagit sikte på de etiska reglerna som finns att tillgå för den svenska domarkåren. De problem som riskerar att uppstå då domare ej längre finnes vara etiska eller moraliska i sitt handlande är många. Domare vars handlande ses som etiskt besvärande sprider ett tvivel, bland medborgarna, angående legitimiteten i domarnas maktutövning. För domstolarna blir denna situation besvärande då medborgarnas respekt och tilltro till domstolarna minskar. För rättsväsendet i stort blir situationen besvärande även om endast en domare ej finnes vara etisk eller moralisk i sitt handlande. Konstateras kan att problematiken blir stor, då domar och beslut ej får acceptans hos medborgarna. Av detta skäl är en strängare etisk reglering en början till att utveckla ett bättre domarämbete med tydliga riktlinjer som ej går att missuppfattas eller bortförklaras. Detta kan resultera i, som tidigare nämnts, att bättre lämpade personer söker sig till domarämbetet.

Slutligen må noteras att författaren anser att det förhoppningsvis kommer resultera i en bättre och mer uttömmande etisk reglering i Sverige med ett samlat, tydligt och tidsenligt etiskt dokument. Huruvida ytterligare etiska föreskrifter ska införas eller inte beror på om Sverige är i behov av strängare etiska föreskrifter eller inte. Som framhållits vid flera tillfällen anser författaren att Sverige bör införa en strängare etisk reglering.

Källförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU	2007:69	Bestämmelser om domstolarna i regeringsformen: Expertgruppsrapport
SOU	1975:75	Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen.
SOU	1926:31	Rättegångsväsendet

Propositioner

Prop.	1975:78	Regeringens proposition om lagstiftning angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet, m.m.
Prop.	1973:90	Kungl. Maj:t proposition med förslag till regeringsform och ny riksdagsordning m.m.

Svensk publicerad myndighetspraxis

Justitiekanslern

JK	Diarienummer: 2495-05-22	Fråga om justitiekanslerns eventuella åtgärder med anledning av att ett justitieråd gjort sig skyldig till brott.

Justitieombudsmannen

JO	2004/05 s. 52	Kritik mot en tingsrätt för utformningen av ett brev
JO	1998/99 s. 534	Fråga om ett folkbibliotek ägt vägra låna ut vissa böcker till en person med hänsyn till dennas syfte med lånet
JO	1979/80 s. 320	Jäv i tjänstetillsättningsärende

Litteratur

Ek, Ulla, Linder, Susanne & Wetter, Ilse, *Rätt & Vett – Om juridik och etik i ett psykologiskt arbete*, Studentlitteratur, Danmark, 2007 [cit. Ek m.fl.].

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång – första häftet*, 8 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007 [cit. Ekelöf, Rättegång I].

Fisher, David I, *Mänskliga rättigheter - En introduktion*, 4 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007 [cit. Fisher, Mänskliga rättigheter – En introduktion].

Fitger, Peter, & Mellqvist, Mikael, *Domstolsprocessen – en kommentar till rättegångsbalken*, 2:a uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2002 [cit. Fitger, Domstolsprocessen].

Holmbäck, Åke & Wessén, Elias, *Svenska landskapslagar – tolkade och förklarade för nutidens svenskar*, Första serien: Östgötalagen och Upplandslagen, 2 uppl, Awe/Gebers, Uppsala, 1979 [cit. Holmbäck & Wessén].

Inger, Göran, *Svensk rättshistoria*, Liber AB, Malmö, 1997 [cit. Inger, Svensk rättshistoria].

Martinger, Sven, *Norstedts Juridiska Ordbok – Juridik från A till Ö*, 5 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007 [cit. Martinger].

Modéer, Åke,

- *De juridiska yrkesrollerna ur ett rättshistoriskt perspektiv*, Reprocentralen, Lund, 1989 [cit. Modéer, De juridiska yrkesrollerna ur ett rättshistoriskt perspektiv].
- *Den svenska domarkulturen – europeiska och nationella förebilder*, Reprocentralen, Lund, 1994 [Modéer, Den svenska domarkulturen].

Plutarkhos, *Levnadsteckningar över berömda greker och romare*, Natur och Kultur, Stockholm, 1947 [cit. Plutarkhos].

Tiby, Eva, *Domarjäv*, Juristförlaget JF AB, Stockholm, 1993 [cit. Tiby, Domarjäv].

Festskrifter, tidskrifter, uppsatser och artiklar

Almquist, Jan Eric, *Domareden i historisk belysning*, SvJT 1944, s. 44-53.

Holmbäck, Åke, *Våra domarregler*, ur Festskrift tillägnad Axel Hägerström*,* Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala, 1928 [cit. Holmbäck, Våra domarregler].

Inger, Göran, *Upplandslagen 700 år*, ur festskrift till Stig Strömholm, Iustus förlag, Uppsala, 1997 [cit. Inger, Festskrift till Stig Strömholm].

Munktell, Henrik, *Domarreglerna i praxis för 1734 års lag*, SvJT 1939, s 516-530.

Naumann, Christian, *Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning*, Om domare-eden, Isaac Marcus Boktryckeri AB, Stockholm, 1876 [cit. Naumann, Om domare-eden].

Internetkällor

European Court of human Rights, *Composition of the Court*, http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/The+Court/Judges+of+the+Court/ (hämtad 2011-03-07) tillgänglig på www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

European Court of human Rights, *Resolution on Judicial Ethics,* http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/How+the+Court+works/Judicial+ethics/ (hämtad 2011-03-07) tillgänglig på www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

Norges domstolar, *Etiske prinsipper for dommeratferd,* http://www.domstol.no/no/Om-domstolene/Dommere/Etiske-prinsipper-for-dommeratferd/ (hämtad 2011-03-03) tillgänglig på www.domstol.no

Regeringskansliet, *Internationella brottmålsdomstolen*, http://www.sweden.gov.se/sb/d/3304/a/19633 publicerad 2004-04-25 (hämtad 2011-03-08), tillgänglig på www.sweden.gov.se

Sveriges Domstolar, *Förvaltningsrätt*, www.domstol.se/templates/DV_InfoPage____722.aspx (hämtad 2011-02-03) tillgänglig på www.domstol.se

Sveriges Domstolar, *Historik*, www.hogstadomstolen.se/templates/DV_InfoPage____4269.aspx (hämtad 2011-02-03) tillgänglig på www.domstol.se

Sveriges Domstolar, *Tingsrättens historia*, www.borastingsratt.domstol.se/templates/DV_InfoPage____4963.aspx (hämtad 2011-02-03) tillgänglig på www.domstol.se

Stockholm TT, *HD:s anseende är skadat*, Svenska Dagbladet, publicerad 2005-05-26 (hämtad 2011-01-25), tillgänglig på www.svd.se

Tiri – Making integrity work, *The Bangalore Principles of Judicial Conduct*, http://www.tiri.org/index.php?option=com_content&task=view&id=256 (hämtad 2011-03-04), tillgänglig på www.tiri.org

Wierup, Lasse, *HD-ordförande skämtar om domarens sexköp*, Dagens Nyheter, (hämtad 2011-01-25), tillgänglig på www.dn.se

Svenska domstolar

Avgöranden från Högsta domstolen

NJA 2002 s. 342

NJA 1998 s. 82

Avgöranden från Hovrätten

RH 2001:23

RH 1993:109

RH 1980:93

Avgöranden från Regeringsrätten

RÅ 1997 ref. 65

Avgöranden från Arbetsdomstolen

AD 1991 nr 99 s. 663.

AD 1989 nr 52 s. 407.

Internationella och utländska domstolar

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Resolution on Judicial Ethics

Internationella brottmålsdomstolen

Code of Judicial ethics, ICC-BD/02-01-05

Kanada

Canadian Judicial council, Ethical Principles for Judges

USA

Code of Conduct for United States Judges

Internationellt material

Bangalore Principles of Judicial Conduct 2002, Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity.

Etiske prinsipper for dommeratferd antagna av den norska domarföreningen.

Europarådets European Charter on the Statute for Judges

Recommendation NO. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Independence, Efficiency and Role of Judges

Report of the Second Meeting of the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, Bangalore, Februari 2001, tillgänglig på www.unodc.org

The Council of Europe - European Charter on the Statute for Judges

United Nations Covenant on Civil and Political Rights

United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary